

ברשות העם היבوسی

שמעון קליין

מבוא¹

רבות נכתב על ירושלים בהיבטיה הרוחניים ובהיבטיה הלאומיים. פחות נכתב עליה כעירו של היבוס. לא אל אדמת טרשים בא דוד כי אם אל 'עיר היבוס' - מצאצאיו של כנען, היושב בה מקדמת דנא. דוד בא אל 'עיר יבוס', והופך אותה לבירתה הנצחית של ממלכת ישראל. עובדה זו מזמנת שאלות מכשונות של עולם: על הזכות לדחות את היבוס 'יושב הארץ'², ובאופן רחב יותר - על מוסריות הכיבוש. במשך דורות רבים לא העסיקו אותנו שאלות מסוג זה, עת סעדנו על שולחנם של זרים והיינו רחוקים מעמדת הריבון, החזק והשולט. עם שובנו אל חיים לאומיים, חוזרות השאלות וצפות, מבקשות לעלות על 'שולחנם של מלכים', להתמודדות כנה ועמוקה גם יחד³.

החלק הראשון של מאמר זה יעסוק בפשוטו של מקרא. בחמישה פסוקים מתאר הכתוב את מעבר העיר לריבונות ישראלית (שמואל ב ה, ו-י), וקריאה קשובה בהם, עשויה להיות מפתיעה. טענתנו היא שהנושא הניצב בליבה של הפרשייה הוא העמדה המוסרית נוכח העם היבוס היושב בה. שאלות נוקבות עמדו על שולחנו של דוד, ובדרכו הוא ביקש להן מענה.

בחלקו השני של המאמר יילמד מדרש חכמים. במדרש נזהה את הקריאה הקשובה שהייתה לחכמים בפסוקי המקרא. הנחת העבודה היא שהמדרש מושתת על פשוטו של מקרא, אלא שהוא 'דורש' ומפליג אל מחוזות נוספים, כסוג של השלכה, הרחבה ופיתוח לפשוטו של מקרא. במדרש זה נזהה את

¹ תודתי נתונה לרב יצחק לוי משיבת הר עציון, שקרא את המאמר, שאל, העיר והאיר את עיני.

² שאלה זו היא משמעותית לאור שיוכם של אומות העולם במקרא לעיר זאת. כך בתקופת שלמה המדבר על שיתופם של עמים אחרים: "וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא ובא מארץ רחוקה למען שמך. כי ישמעון את שמך הגדול ואת ידך החזקה וזרעך הנטויה ובא והתפלל אל הבית הזה: אתה תשמע השמים מכן שבתך ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי למען ידעון כל עמי הארץ את שמך ליראה אתך כעמך ישראל ולדעת כי שמך נקרא על הבית הזה אשר בניתי" (מלכים א ח, מא-מג).

כך בוודאי בנבואות ישעיהו: "ובני הנכר הנלזים על ה' לשרתו ולא הבה את שם ה' להיות לו לעבדים כל שמר שבת מחללו ומחזיקים בברית: והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפילתי עולתיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים" (ישעיהו נו, ו-ז).

³ מאמר זה מתמקד בתשובות שהיו לדוד לשאלות אלו בהקשר לירושלים. אין בו מענה לכיבוש הארץ בימי יהושע, ולמופעים נוספים של שאלות אלו. ברקע: המציאות שעל פיה עם ישראל בא אל הארץ כשהיא מיושבת החוזרת על עצמה שוב ושוב: א-לוהים מבטיח לאברהם ארץ מיושבת ("והכנעני אז בארץ"); יהושע בא לארץ המיושבת בשבעה עממים; בבית שני - יושבים בארץ כותים וזרים, ואף בימינו עם ישראל שב אל ארץ מיושבת ואל ירושלים שעני עמים רבים נשואות אליה (המשך לקו החשיבה המוצג במאמר זה, נמצא במאמרים שכתבתי על פרשיות השבוע באתר www.vox.com של ישיבת הר עציון: 'ברשות בני חת' - פרשת חיי שרה, 'על מוסר ועל פוליטיקה עולמית' - פרשת דברים, ובמעגל נוסף: "הביטו אל אברהם אביכם" - פרשת לך לך. וביחס לעמדתו הרוחנית של דוד: במאמר 'וחרב אין ביד דוד', עיר דוד, אסופת מאמרים למדריך כרך א', 189-200; נמצא גם באתר 'לב לדעת').

המורכבות המשתקפת מן הפסוקים, כמו גם פיתוח - צעדים נוספים בהם צעדו החכמים, וגם עמדה בעולם הרוח ביחס לשאלת יחסינו עם אומות העולם.

פרשייה זו כתובה כמעין כתב חידה - בסיפור המעורפל שבה, בשברי המשפטים, במבנה ובמילים. באלו טמון לטעמנו במידה רבה סודה של ירושלים.

הפרשייה:

וַיֵּלֶךְ הַמֶּלֶךְ וְאַנְשָׁיו יְרוּשָׁלַם

אֶל הַיְבֵסִי יוֹשֵׁב הָאָרֶץ

וַיֹּאמֶר לְדָוִד לֵאמֹר

לֹא תָבֹא הִנֵּה כִּי אִם הִסִּירְךָ הָעֲנָרִים וְהַפְסָחִים לֵאמֹר לֹא יָבֹא דָוִד הִנֵּה:

וַיִּלְכֹּד דָּוִד אֶת מִצְדַּת צִיּוֹן הִיא עִיר דָּוִד:

וַיֹּאמֶר דָּוִד כִּי־זֶה הַיּוֹם הַזֶּה כָּל מִכָּה יְבֵסִי וַיָּנֻעַ בְּצִנּוֹר

וְאֵת הַפְסָחִים וְאֵת הָעֲנָרִים שָׁנְאוּ (שָׁנְאוּ) נֶפֶשׁ דָּוִד עַל כֵּן יֹאמְרוּ עָנָר וּפְסָח לֹא יָבֹא אֶל הַבֵּית:

וַיֵּשֶׁב דָּוִד בְּמִצְדַּת וַיִּקְרָא לָהּ עִיר דָּוִד

וַיִּבֶן דָּוִד סְבִיב מִן הַמְּלֹא וּבִיתָהּ:

וַיֵּלֶךְ דָּוִד הַלּוֹךְ וְגָדוֹל וְה' אֱלֹהֵי צִבְאוֹת עִמּוֹ" (שמואל ב ה, ו-י).

רקע מקראי-היסטורי

שאלו מלך ישראל מת, ובתגובה שבט יהודה מושח את דוד למלך. מנגד - איש בשת מולך על ישראל. מתח שורר בין שתי הממלכות, איש בשת נרצח בידי אנשיו וממלכת ישראל מתפרקת. בתגובה - כלל השבטים מושחים את דוד למלך. בפסוקים שנלמד, מתואר צעדו הראשון של דוד לאחר איחוד הממלכה: הליכה אל ירושלים והפיכתה לעיר בירה. בשורות הבאות תישאלנה שאלות על פסוקים אלו.

"וַיֵּלֶךְ הַמֶּלֶךְ וְאַנְשָׁיו יְרוּשָׁלַם אֶל הַיְבֵסִי יוֹשֵׁב הָאָרֶץ"

בפרשייה זו בא דוד אל ירושלים הנתונה בשליטה יבוסית, לוכד אותה, קורא להכות את היבוסים והופכה לעיר בירה. כל אלו הם סימני מלחמה. מאידך - התיאור "וַיֵּלֶךְ... אֶל הַיְבֵסִי" הוא אינו תיאור למלחמה. גם תגובתם "לֹא תָבֹא הִנֵּה כִּי אִם הִסִּירְךָ הָעֲנָרִים וְהַפְסָחִים" היא תגובה בדיבור, לא במלחמה. מהו אופיו של האירוע - מלחמה או משא ומתן? היבוסים מתנים עם דוד תנאי: "לֹא תָבֹא הִנֵּה כִּי אִם הִסִּירְךָ הָעֲנָרִים וְהַפְסָחִים". תנאי זה סתום ולא מובן. מי הם העיוורים והפסחים? מהי הדרך להסירם? דוד כאן נזכר בכינוי 'המלך' - "וַיֵּלֶךְ הַמֶּלֶךְ וְאַנְשָׁיו יְרוּשָׁלַם", ואילו פניית היבוסים היא אישית אל 'דוד' - "וַיֹּאמֶר לְדָוִד לֵאמֹר". מה פשר המעבר מ'המלך' ל'דוד'? לאחר ציון התנאי, מוסיף המקרא את המילים "לֹא תָבֹא דָוִד הִנֵּה". זוהי תוספת המעצימה את חוזק דבריהם כמי שמהווים מחסום בלתי עביר לדוד. במה טמון כוח טענתם? כיצד בסופו של דבר התגבר דוד על מכשול זה?

"וַיִּלְכֹּד דָּוִד אֶת מִצְדַּת צִיּוֹן הִיא עִיר דָּוִד"

דוד הולך אל ירושלים ובפועל הוא לוכד את 'מצודת ציון היא עיר דוד'. האם מדובר בשמות שונים למקום אחד? האם מדובר על מקום אחר? דוד לוכד, ובפסוק הבא חוזר הכתוב ומציין את קריאתו לכיבוש העיר. מה פשר החזרה לאחור?

"וַיֹּאמֶר דָּוִד בַּיּוֹם הַהוּא כָּל מִכָּה יְבוֹסִי וַיִּגַע בְּצִנּוֹר"

מדוע דוד אינו כובש את העיר בעצמו? האם אין בכוחו? מדובר על עיר בירה, ואך מתבקש הוא שתיכבש על ידי המלך!⁴ מהו הצינור שדוד קורא לגעת בו? הלשון "כל מכה יבוסי ויגע בצינור" היא לשון תנאי קטועה - מתוארת קריאת דוד להכאה, אך לא מתוארת התוצאה על קיום התנאי. מדוע?

"וְאֵת הַפְּסָחִים וְאֵת הָעֹרִים שָׁנְאוּ {שָׁנְאִי} נֶפֶשׁ דָּוִד"

מדוע הפסחים והעורים הם "שָׁנְאִי נֶפֶשׁ דָּוִד"? ביטוי זה הוא חריף, ושייכו אל קבוצה חלשה על לא עוון בכפה הוא קשה.

"על כן יאמרו עור ופסח לא יבוא אל הבית".

מהו הבית אליו לא יבוא עיוור ופיסח? מדוע "עור ופסח לא יבוא אל הבית"? - במה אשמים העיוורים והפסחים (משתמע שההרחקה היא של כלל העיוורים והפיסחים)? מיהם ה'אומרים': "על כן יאמרו עור ופסח לא יבוא אל הבית"?

בנוסף לקשיים אלו ישנה "זירה" נוספת של קשיים - ההשוואה לסיפור המקביל בדברי הימים. פער גדול קיים בין הסיפורים, והעיסוק בו הוא משמעותי גם בהקשר של הפרשייה בספר שמואל. לא נעסוק בו במסגרת עיון זה. כעת, נבוא בשערי הכתוב, נקרא בו עקב בצד אגודל, ונבקש להבין.

הליכת דוד אל היבוסי

"וַיֵּלֶךְ" - פתיחה בלשון "וַיֵּלֶךְ" מקפלת בתוכה תנועה ממקום למקום, והיא אינה תיאור למלחמה⁵. "הַמֶּלֶךְ" - הכותרת 'מלך' מצביעה על עמדה ממלכתית העומדת בבסיס הליכה זו. "וַאֲנָשָׁיו" - במלחמות קודמות מתואר דוד, ללא ציון לאנשים הנלווים אליו. כינויים בלשון 'אנשיו' - כמשויכים אליו, מצביע על

⁴ כך נהג דוד במלחמה על רבת בני עמון עת הזמין אותו יואב להשתתף פיזית במלחמה, על מנת שייקרא שמו עליה: "וַיִּשְׁלַח יוֹאָב מַלְאָכִים אֶל דָּוִד וַיֹּאמֶר נִלְחַמְתִּי בְּרִבְבָּה גַם לְכַדְתִּי אֶת עִיר הַמִּים: וְעַתָּה אֶסֶף אֶת יְתֵר הָעָם וְחֲנָה עַל הָעִיר וְלָקְדָה פֶּן אֵלֶכָה אֲנִי אֶת הָעִיר וְנִקְרָא שְׁמִי עָלֶיהָ: וַיֹּאסֶף דָּוִד אֶת כָּל הָעָם וַיֵּלֶךְ רִבְבָּה וַיִּלָּחֶם בָּהּ וַיִּלְכְּדָה: וַיִּקַּח אֶת עֶטְרֵת מַלְכָּם מֵעַל רֹאשׁוֹ וּמִשְׁקָלָהּ כָּכָר זָהָב וְאַבְנֵי יָקָרָה וְתָהִי עַל רֹאשׁ דָּוִד וְשָׁלַל הָעִיר הוֹצִיא הָרַבָּה מֵאֵד" (שמואל ב יב, כז-ל).

⁵ דוגמא לדרך בה מנסח הכתוב את מלחמות דוד: וַיְהִי אַחֲרָי כֵּן וַיָּךְ דָּוִד אֶת פְּלִשְׁתִּים וַיִּכְנִיעֵם וַיִּקַּח דָּוִד אֶת מִתְּג הָאֵמָה מִיַּד פְּלִשְׁתִּים: וַיָּךְ אֶת מוֹאָב וַיִּמְדְּדֵם בְּחֶבֶל הַשָּׁכָב אוֹתָם אַרְצָה וַיִּמְדְּד שְׁנֵי חֲבָלִים לְהַמִּית וּמֵלֵא הַחֶבֶל לְהַחֲיֹת וְתָהִי מוֹאָב לְדָוִד לְעֶבְדִּים נָשָׂאִי מִנְּהָ: וַיָּךְ דָּוִד אֶת הַדְּדַעַזָּר בֶּן רַחֲבֵי מֶלֶךְ צוּבָה בְּלָכְתוֹ לְהַשִּׁיב יָדוֹ בְּנֶהֱרַ פָּרַת (שמואל ב פרק ח א-ג). תיאורים אלו מתאפיינים בלשון "וַיָּךְ" החוזרת על עצמה.

אירוע במעגל מצומצם של אנשים המקורבים אל המלך, ללא רתימה רחבה של העם⁶. "נִלְךָ הַמֶּלֶךְ וְאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַם" - מילת היחס 'אל ירושלים' מתבקשת. השמטתה כמוה כציון לישראל ולדבקות במטרה שהיו לדוד. אין צורך במילת תיווך בין הליכתו לבין היעד להליכתו - ירושלים, מכיוון שאין פער בין השניים. "אֶל הַיְבֵסִי" - לשון יחיד 'יבوسی', מתייחסת אליהם כעם ולא כיחידים; המילה 'אל' מצביעה גם היא על התקשורת וההדדיות, בשונה מן הניסוח 'ויבואו על' המלווה בעליונות, והוא מתאים למצב בו מתרחשת מלחמה⁷. "יוֹשֵׁב הָאָרֶץ" - לא מובן מאליו הוא מעמדו כיושב הארץ. אילו היה כתוב "היושב בארץ", הישיבה הייתה נתפשת כפעולה. בציון הנבחר, הישיבה היא שם תואר והיא מגדירה את מעמדם בארץ. בדומה ל'יבوسی' המנוסח בלשון יחיד, גם 'יושב הארץ' מנוסח בלשון יחיד, ומקופל בכך ציון לשיוכו המהותי אל חבל ארץ זה⁸.

למעשה, הפועל "נִלְךָ" מתייחס אל ירושלים ואל היבوسی יושב הארץ: "נִלְךָ הַמֶּלֶךְ וְאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַם אֶל הַיְבֵסִי יוֹשֵׁב הָאָרֶץ". שיוך כפול זה, הוא ביטוי לשתי תנועות נפש מנוגדות זו לזו. מלך ישראל דבק בעיר ירושלים, ולצד זאת הוא מכיר במעמדו של היבوسی כיושב הארץ. בהקשר הראשון הוא הולך להחיל עליה את ריבונותו, ובהקשר השני - הוא פותח בדיאלוג עם היבوسی הנתפש בעיניו כיושב הארץ. דומה שכך עשויה להישמע פנייתו אל העם היבوسی: 'כמלך ישראל אני נחוש לבוא אל ירושלים, עם זאת, אני מכיר במעמדכם כיושב הארץ', ובהתאם אני פותח אתכם בדיאלוג.

תגובת היבوسی

'וַיֹּאמֶר לְדָוִד לֵאמֹר לֹא תָבֹא הִנֵּה...'

"וַיֹּאמֶר" - דוד פנה אליהם כעם, ובהתאם, 'העם היבوسی', כישות אחת, אומר את דברו. אך מתבקש הוא שתשובתם באה בעקבות ברור פנימי שלהם - האם הם מקבלים את הצעת דוד, ולכן פניהם מועדות. "וַיֹּאמֶר לְדָוִד" - פנייתם האישית היא אל 'דוד', על אף העובדה שהיא באה כתגובה לצעדו של 'המלך'. מסתבר שהם 'עשו שיעורי בית', ובנו אסטרטגיה המותאמת לאישיותו ולתפישת עולמו האישית של דוד⁹. "לֹא תָבֹא הִנֵּה" - זוהי דחייה גמורה להצעת דוד: 'אין כניסה לדוד', ובמובן רחב יותר - 'אין כניסה לממלכת ישראל'. בפתיחה זו הם דוחים את דבריו על הסף, בשלילת כל נוכחות ישראלית בירושלים. בצעד נוסף הם נוקבים במחיר: "כִּי אִם הִסִּירְךָ הָעָוִרִים וְהַפְסָחִים" - אם בכל אופן תחליט לבוא, תהיה מלחמה, בה תיאלץ לעמוד כנגד העיוורים והפסחים ולהסיר אותם מדרכך.

מי הם העיוורים והפסחים? שאלה זו העסיקה פרשנים וחוקרים, והוצעו בה פירושים רבים¹⁰. במאמר זה אומצה עמדה הדומה לעמדת רש"י בדברי הימים (בפירושו לדבה"א יא, ה) הטוען שהיבוסים

⁶ הציון "אנשיו" נזכר פעמים רבות בתקופת בריחתו משאול, שעה שנקבצו סביבו אנשים (הביטוי "דוד ואנשיו" מופיע בתקופה זו שש עשרה פעמים). מכאן ואילך הם ייזכרו פעמיים. האחת - מיד אחרי כיבוש ירושלים כשהפלשתים שומעים כי נמשח דוד ויוצאים למלחמה. זהו תיאור לממלכת דוד בתחילת דרכה. הפעם הנוספת - במרד אבשלום - כשלא כל העם אתו.

⁷ כדוגמת "וַיָּבֹאוּ עַל הָעִיר בֶּטַח וַיִּהְיֶה גֹזַל זָכָר" (בראשית לד, כה).

⁸ ההנחה היא שהביטוי 'יושב הארץ' - בה"א הידיעה, מתייחס אל חבל הארץ המסוים עליו מדובר.

⁹ כינויו בשמו האישי, תחת כינויו כ'מלך', יכול להיות קשור גם לחוסר ההכרה שלהם במעמדו כמלך.

¹⁰ יש שראו בכך ביטוי לגאווה ולביטחון העצמי שהיה ליבוסים. כך לדוגמה מצודות דוד: "וַיֹּאמֶר לְדָוִד. עם היבوسی אמר לדוד, לא תוכל לבוא הנה, בעבור היותה בצורה וחזקה עד מאוד. כי אם הסירך וגו': אמר בדרך הפלגה

במצוקתם העמידו עיוורים ופסחים על חומות העיר, באופן שלא יוכל דוד לכבוש את העיר מבלי לפגוע בהם. בשונה מרש"י הרואה בכך השפלה לדוד, המוקד לטעמנו הוא ויכוח על זכותו המוסרית לבוא אל העיר ולייסד בה את עיר הבירה¹¹.

וגזמא, לא תוכל לבוא הנה כי אם מקודם יהיה הסירך מפה כל אנשים, ואף העורים והפסחים, כי אם ישאר מי מהם, היכולת בידם לעכב ביאתך הנה, בעבור גודל חוזק המקום". כך מפרש גם יוסף בן מתתיהו את הפסוקים: "העמידום על החומה - את לקויי עיניים ורגליים וכל שאר בעלי מומים בכדי להלעיג על המלך שהם ימנעוהו מלהיכנס, ועשו כן מתוך ביטחונם בחומותם". בשונה מן המצודות המדבר על דימוי לעיוורים ופסחים, לדעת יוסף בן מתתיהו היו שם עיוורים ופסחים ממש, שהועמדו על חומות העיר. קושי בפירושם: דוד הוא כוח עולה, בעבר הוא הוביל בצבא שאול ("הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו"), וכעת פניו אל ירושלים כצעד ראשון באיחוד הממלכה. ברוח זו מנסח יגאל ידן את טענתו כנגד עמדה זו: "מהו איפוא היסוד ליבוא ירושלים לבטוח בכוחם נגד דוד ששמו כמצביא מלחמה הולך לפניו?" ([בספר 'תורת המלחמה בארצות המקרא' עמ' 236-237]); **הרלב"ג** מבין שהעמידו היבוסים מעין 'מתקן מים' בכניסה לעיר, וביקשו על ידי כך למנוע את יכולת כיבושה של העיר - "ואמר דוד ביום ההוא כל מי שיכה יבוא ויגע בצנור, והוא המרזב שנשפכים ממנו המים, וישחית עם השחתתו את הצנור... והיו אלו הצלמים עשויים באופן מהתחבולה שיניעו מקלות של ברזל רבי המשקל תנועה חזקה בדרך שלא יוכל אדם לעבור שם כדי שלא יכו אותן הצלמים באותן המקלות... והנה המצאת כמו זאת התחבולה אין בה מהקושי למי שיבין בחכמת המשקלות ובהנעה במים וברוח ובכסף חיות...". **פירוש דעת מקרא**: נילחם עד האיש האחרון אפילו אם יישארו רק העוורים והפסחים. על פי פירוש זה אמירתם זו באה להביע נחישות. ככלל, פירושים אלו מתמודדים בצורות שונות עם משמעות ה"עיוורים ופסחים" העומדים בדרכו של דוד, אך אין בדבריהם התייחסות לשאלות נוספות שנשאלו בפתח דברינו. למשל: מהו היחס שבין הדיאלוג לבין המלחמה באירוע זה? מה פשר המעבר מ'המלך' ל'דוד'? במה כוחה של הכרזתם עד כדי החיות: "לאמר לא יבוא דוד הנה"? מה פשר המעבר מהליכה לירושלים ללכידה של מצודת דוד? מדוע דוד אינו כובש את העיר בעצמו? מדוע הפסחים והעורים הם "שְׁנָאֵי נֶפֶשׁ דָּוִד"? מהו הבית אליו לא יבוא אליו עיוור ופיסח?

¹¹ **רש"י** (בפירושו לדברי הימים א יא, ה) 'ויאמרו יבוא דוד לא תבא הנה': "...ונתנו עורים ופסחים לפני שער העיר לאמר לא יבא דוד הנה כי אם ילחם עם העורים הללו, כי ידעו כי בזוי הוא למלך להלחם עם העורים ומתוך כך ישוב ולא ילחם עמהם. ודוד אמר בלבו, אמת הוא כי לא נכון והגון לי להלחם עם עורים ועם פסחים, אך כל מי שיכה היבואי היאך שיגע בצנור וימשכם וישליכם משם את העורים. על כן יאמרו עור ופסח לא יבא אל הבית אל בית דוד שיהא לו גנאי פן יאמרו עם אלו נלחם דוד". ביאור: היבוסים מניחים שבזוי בעיני דוד להילחם בעיוורים ובפסחים, והם מנצלים זאת. דרך מאבקם: נתינת עורים ופסחים על חומות העיר, באופן שלא יוכל דוד לכבוש את העיר בלא לפגוע בהם, ועובדה זו תהיה בזויה בעיניו. המענה של דוד: הוא אינו נלחם בהם באופן אישי, אלא הוא קורא להשליכם מן החומה בטרם הכניסה אל העיר. פירוש זה אינו נמלט מהקושיות הרבות עליהן הערנו בסעיף הקודם, בהקשר לעובדה שהנושא הוא התחכמות בדרך זו או אחרת כדרך לעצור את דוד; דמיון מה קיים גם לעמדתו של יגאל ידן בספרו 'תורת המלחמה בארצות המקרא' (י. ידן 'תורת המלחמה בארצות המקרא' עמ' 236-237 רמת גן תשכ"ג מהדורה שנייה). לדעתו היבוסים היו נתונים במצוקה, וכמענה הם העמידו בעלי מומים על החומה ובאמצעותם ניסו להפחיד את אנשיו של דוד. פירושו מבוסס על תעודה חתית שהתגלתה בחתושה ובה מוצגת התמונה הבאה: "ויציגו לפניו עיוור וחרש, ויאמרו הנה עיוור וחרש, כל מי שיחרוש רעה על המלך ועל המלכה תבוא עליו קללתם. יעשוהו עיוור יעשוהו חרש יעוורוהו כעיוור, יחרשוהו כחרש, ישמידו אותו את אשתו את טפו ואת משפחתו". בשונה מן הנוהג החתי, טענתנו היא שהסמליות בפרשתנו היא איננה הפחדה במעשה כשפים, כי אם הצגה של טענה מוסרית כנגד החזק הבא לכבוש את החלש.

מה מקופל בהעמדה זו של עיוורים ופסחים בפתחה של העיר? במובן הפשוט הם מנצלים את רגישות המוסרית של דוד, שיתקשה להתייבב בעמדת כובש ולהסיר עיוורים ופסחים העומדים בדרכו. באופן מעמיק יותר - נראה שאלו מהווים משל למצבם של היבוסים. בניגוד לישראל שזכתה למלך המאחד כעת את הממלכה, רואים יושבי העיר המבוצרת את עצמם כ'עיוורים' - שאינם מסוגלים להגן על עצמם במרחב, ו'כפיסחים' ביכולת התנועה המוגבלת שהייתה להם. בטענתם הם מייצרים לעצמם את הדימוי לחלש, ואת דוד הם מציבים בעמדת "חזק כנגד חלשים". סיפור העיוורים והפסחים על פי זה הוא סיפור של עם שאינו לוקח אחריות על חייו, והוא משתמש בחולשותיו כדי שישירות להקנות חסינות לטענותיו¹².

לאמר לא יבוא דוד הנה:

מילים אלו משמשות סוג של העצמה למשפט הקודם: המשמעות המעשית לתנאי היבוסים היא שדוד לא יבוא הנה. מהו ההיגיון באבחנה זו? טענה זו מופנית באופן אישי אל דוד, היא נוגעת ברגישות מוסרית עמוקה שהייתה לו, ובהתאם היא מלווה בהערכה מה תהיה התוצאה¹³. בהמשך נראה שאכן תכניתו המקורית של דוד לא יצאה אל הפועל. מעניין הוא הביטוי "הנה". לא "אל ירושלים" או "אל עיר יבוס"; אילו הייתה התנסחות באחת מאלו - היא הייתה מתפרשת כהתייחסות עקרונית, על בסיס תפישתם הערכית למעמד העיר. לעומת זאת המילים 'לא תבוא הנה' הן קונקרטיות, והן משחקות במגרש הכאן ועכשיו. היבוסים אם כן אינם עסוקים בטענות בעולם הרוח, ומה שמעניין אותם זה מימוש כוחני של זכויות.

כעת, יש להתבונן. דוד בא בהצעה אל היבוסים, והם דוחים אותה על הסף. מה עשויה להיות תגובתו לצעד זה? אחרי הליכתו לקראתם וההכרה במ 'יושבי הארץ', וסירובם להכיר בזכותו לממש ריבונות בליבה של ארצו, היינו יכולים לצפות מדוד לחזור בו מתוכניתו הראשונה ולכבוש ולגרש אותם מהעיר. תגובה שונה הייתה לדוד, והיא מוצגת בפסוקים הבאים:

הערכה מחודשת

¹² ביטוי לתחושת הקורבנות של היבוסים משתקף בעובדה הבאה: על אף שבסיפור לידתו הוא ממוקם כבן שלישי במשפחת כנען - "וַיִּכְנַע יָלֵד אֶת-צִידִן בְּכֹרָו וְאֶת חֹת: וְאֶת הַיְּבֹסִי, וְאֶת הָאֶמְרִי וְאֶת הַגִּרְגָּשִׁי" (בראשית י', טו) - בכל האזכורים שלאחר מכן הוא נדחה כאחרון ברשימת הבנים. שמא ניתן למתוח קו בין שמו 'יבוס' לבין עמדת ה'מובס' בה הוא שם את עצמו...

¹³ ביטויים לרגישותו של דוד אל החלש: בשנים בהם הוא בורח מפני שאול, הוא ואנשיו נתונים בעמדת החלש שהמערכת השלטונית משתמשת בכוחה בכדי לפגוע בו; מעבר לעמדת החלש בה הוא נתון, האנשים איתם הוא מצוי בתקופה זו באים משולי החברה: "וַיִּתְקַבְּצוּ אֵלָיו כָּל אִישׁ מְצוּק וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר לוֹ נִשָּׂא וְכָל אִישׁ מֵרַ נֶפֶשׁ וַיְהִי עֲלֵיהֶם לְשָׁר וַיְהִי עִמּוֹ כְּאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ" (שמואל א כב, ב). המשמעות היא שבשנים בהם הוא בנה את הקומה הבסיסית שלו כמנהיג הוא בילה בחברתם של אנשים שכאלו; במשל כבשת הרש, נתן הנביא מציג בפניו אירוע שבו העשיר גוזל מן הרש את הכבשה היחידה שיש לו: "שְׁנֵי אֲנָשִׁים הָיוּ בְּעִיר אֶחָד עֹשִׂיר וְאֶחָד רָאשׁ: לְעֹשִׂיר הָיָה צֹאן וּבָקָר הַרְבֵּה מְאֹד: וְלָרֶשׁ אֵין כָּל כִּי אִם כְּבִשָּׁה אֶחָד קִטְנָה אֲשֶׁר קָנָה וַיְחַיֶּה וַתִּגְדֹּל עִמּוֹ וְעַם בְּנֵי יָחִידוֹ מִפְתּוֹ תֹאכַל וּמִכֶּסֶׁת תִּשְׁתֶּה וּבְחִיקוֹ תִשָּׁקֵב וַתְּהִי לוֹ כֶּבֶת: וַיָּבֵא הָלֶךְ לְאִישׁ הָעֹשִׂיר וַיְחַמֵּל לְקַחַת מִצֵּאָנוֹ וּמִבָּקָרוֹ לַעֲשׂוֹת לָאִרֶחַ הָבָא לוֹ וַיִּקַּח אֶת כְּבִשַׁת הָאִישׁ הָרָאשׁ וַיַּעֲשֶׂה לְאִישׁ הָבָא אֵלָיו" (שמואל ב יב, א-ד). תגובת דוד היא קשה ונחרצת: "חִי ה' כִּי בֵן מָוֶת הָאִישׁ הָעֹשֶׂה זֹאת" (שם ה).

וילכד דוד את מצדת ציון היא עיר דוד:

אילו היו היבוסים נעתרים להצעת דוד, מסתבר ששיבתו בירושלים הייתה לצדו של העם היבوسی. לאור תגובתם: "לא תבוא הנה" - אל המקום בו ישבו, נסוג בו דוד מתוכניתו, והוא מתיישב בחלק מן העיר, ב'מצודת ציון' היא עיר דוד. שמה - 'מצודה', מעיד על הפונקציה הצבאית שהיא ממלאת, ומכאן ניתן להסיק שהשליטה הצבאית על העיר הייתה נתונה בידי¹⁴. שליטה בחלק זה הקנתה לה את השם 'עיר דוד'.

בשורות הבאות ניחשף אל פרשייה מאוחרת, בה מתברר ללומד המקרא שלצדה של ממלכת ישראל יושב לא פחות מאשר - מלך יבוס. הקשר האירוע: בערוב ימי דוד, הוא מונה את העם, ונענש במגפה גדולה הפוקדת את העם. כמענה מצווה אותו גד החוזה לבנות מזבח לה' בגורן ארונה היבוס. דוד פונה אל ארונה, והם משוחחים:

(כ) וַיִּשְׁקֹף אֲרוֹנָה וַיֵּרָא אֶת הַמֶּלֶךְ וְאֶת עֲבָדָיו עֹבְרִים עָלָיו וַיֵּצֵא אֲרוֹנָה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לַמֶּלֶךְ אֲפִיו אֲרָצָה:
(כא) וַיֹּאמֶר אֲרוֹנָה מִדּוֹעַ בָּא אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אֶל עֲבָדָיו וַיֹּאמֶר דָּוִד לִקְנוֹת מַעֲמָךְ אֶת הַגֶּרֶן לִבְנוֹת מִזְבֵּחַ לַה' וְתַעֲצֹר הַמִּגָּפָה מֵעַל הָעָם: (כב) וַיֹּאמֶר אֲרוֹנָה אֶל דָּוִד יִקַּח וַיַּעַל אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב בְּעֵינָיו {בְּעֵינָיו} רֹאֵה הַבֶּקֶר לַעֲלֹה וְהַמֵּרְגִים וְכָלִי הַבֶּקֶר לַעֲצִים: (כג) **הַכֹּל נָתַן אֲרוֹנָה הַמֶּלֶךְ לַמֶּלֶךְ** וַיֹּאמֶר אֲרוֹנָה אֶל הַמֶּלֶךְ ה' אֱלֹהֵיךָ יִרְצֶךָ: (כד) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל אֲרוֹנָה לֹא כִי קָנָה אֶקְנֶה מֵאוֹתֶךָ בְּמַחִיר וְלֹא אֶעֱלֶה לַה' אֱלֹהֵי עֲלֹת חֲנָם וַיִּקֶּן דָּוִד אֶת הַגֶּרֶן וְאֶת הַבֶּקֶר בְּכֶסֶף שְׁקָלִים חֲמִשִּׁים: (כה) וַיִּבֶן שָׁם דָּוִד מִזְבֵּחַ לַה' וַיַּעַל עֲלֹת וּשְׁלָמִים וַיַּעֲתֵר ה' לְאַרְצָךְ וְתַעֲצֹר הַמִּגָּפָה מֵעַל יִשְׂרָאֵל (שמואל ב פרק כד).

בפסוקים אלו נתון דוד בעיצומו של אירוע קשה. מגיפה פרצה בעם, שבעים אלף אנשים כבר מתו, והוא מבקש לעצרה. בתיווכו של גד הנביא הוא מבין שכדי לעצרה עליו לבנות מזבח בגורן ארונה, אליו הוא פונה בדיבור. האירוע הוא טראומתי, ובכל אופן דוד אינו דוחק, בוודאי לא משתמש בכוח כנגדו. "מדוע בָּא אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אֶל עֲבָדָיו"? - פותח ארונה בשאלה, ודוד עונה: "לקנות מעמך את הגרן לבנות מזבח לה' ותעצר המגפה מעל העם". ארונה משיב: "ויאמר ארונה אל דוד יקח ויעל אדני המלך הטוב בעיניו {בעיניו} ראה הבקר לעלה והמרגים וכלי הבקר לעצים". בדבריו הוא משתף פעולה, ואף מוסיף מעבר למבוקש. עמדתו הפנימית אל ארונה ברורה: "ויאמר ארונה אל המלך ה' אֱלֹהֵיךָ יִרְצֶךָ". ארונה מזדהה ומברך את דוד. מנגד - דוד אינו מוכן לקבל את המקום במתנה, והוא מתעקש לקנותו בכסף: "ויאמר המלך אל ארונה לֹא כִי קָנָה מֵאוֹתֶךָ בְּמַחִיר וְלֹא אֶעֱלֶה לַה' אֱלֹהֵי עֲלֹת חֲנָם וַיִּקֶּן דָּוִד אֶת הַגֶּרֶן וְאֶת הַבֶּקֶר בְּכֶסֶף שְׁקָלִים חֲמִשִּׁים". דוד רוצה להקריב קרבן משמעותי, וללא מכירה שלמה, בה המוכר מקבל את מלוא התמורה לגורן ולבקר - ייתפשו העולות כ'עולות חנם'.

¹⁴ הנחה מוסכמת על החוקרים שמי ששולט במצודה שולט על העיר כולה. ביחס למיקומה של המצודה: לאחרונה טוען הארכיאולוג אלי שוקרון לזיהוייה של מצודת ציון כמי שסמוכה ושולטת על מעיין הגיחון, המשמש כמקור מים לעיר. עמדה נוספת - יגאל שילה ז"ל (הארכיאולוג שחפר את שטח g), מזהה את מצודת ציון באזור גבוה יותר. טענתו היא שהמדרון המדורג הנמצא בשטח g מהווה מסד למצודה.

כעת נשקיף אל עבר התמונה הגדולה: פרק ה (בשמואל) מדברת על עם היבוסים היושב בירושלים, ובראשה עומד מלך היושב בצפונה של העיר¹⁵. ומהו יחסו של דוד אליו? מסיפור המגיפה משתקפת הכרה של דוד במעמדו ובבעלותו על הגורן. יכול היה דוד להשתמש בכוח ובכך להבהיר לו את החשיבות שהוא רואה בשליטתו בירושלים, אך דוד לא נהג כן. באיפוקו הוא הבהיר מהו מעמדו של ארונה במקום זה¹⁶.

כעת ניתן לחזור אל לכידת מצודת ציון, ולהבין את התנהלותו של דוד. דוד מציע ליבוסים ישיבה משותפת זה לצד זה בעיר, אך הם דוחים על הסף את ההצעה. תגובת דוד היא בשינוי תוכניתו. לא אל ירושלים הוא בא כי אם אל עיר דוד. המשמעות היא שבעיר יושב מלך יבוס, הגורן נמצאת ברשותו, ומסתבר שחלקים מן העיר נתונים לשליטתו¹⁷. כך במשך תקופה ארוכה, עד שלהי ימי דוד, בהם ארונה ימכור לו את הגורן, ודוד יחיל בה את ריבונותו.

¹⁵ א. האם קיומו של מלך ביבוס הוא תופעה שהתפתחה במהלך השנים, או שהוא היה קיים בעת הגעתו הראשונה של דוד אל ירושלים? אין הכרעה לכך בפשוטו של מקרא.

ב. חוקרים מזהים את גורן ארונה כמי שנתונה מחוץ לעיר. האם ארונה עצמו גר בעיר? גם לכך אין תשובה ברורה במקרא. יחד עם זאת, מדובר על גורן הסמוכה לעיר, ואך מתבקש הוא לשייך את ארונה אל העיר.
¹⁶ שיוכו של הגורן לארונה מצוי גם בעמדת גד החוזה אל דוד, בקוראו לו להקים מזבח בגורן ארונה ("וַיָּבֹא גֹד אֶל דָּוִד בַּיּוֹם הַהוּא וַיֹּאמֶר לוֹ עֲלֵה הָקֵם לַיהוָה מִזְבֵּחַ בְּגֵרָן אַרְנִיָּה [אַרְנָה] הַיְּבֹסִי. שֵׁם יֵח). ציון בעלותו של ארונה עליה בדברי הנביא, כמוה כהבהרה שזוהי עובדה משמעותית שאין להתעלם ממנה.

¹⁷ מקומם האפשרי של אלו הוא מן המילוא החוצה - אל עבר תחומה של הגורן. כנגד דברינו אלה יהיה מי שיטען שאין אזכור להישארותם של יבוסים בירושלים, כמו כן אין ראיה לשליטה שלהם על חלקים בעיר. וביחס לארונה המלך - הוא אמנם נשאר בחיים, אך המקום המיוחס לו הוא גורן חקלאית, שמיקומה המסתבר הוא מחוץ לעיר. תשובתנו לטענות אלו: אכן אין אמירה חותכת בפסוקים על הישארותם של היבוסים בירושלים. שתיקה זו לטעמנו היא חוליה בבחירה המקראית לשקע את ההתרחשות שעליה נסוב מאמר זה על שלל מורכבותה, בשיח הסמוי ולא בשיח הגלוי. יחד עם זאת טענתנו היא שהישארותם של יבוסים בעיר משתקף בצורות שונות בכתובים:

1. ציון הפער בין התכנית "וַיִּלֶךְ הַמֶּלֶךְ וַאֲנָשָׁיו יְרוּשָׁלַם" לבין יישומה "וַיִּלְכֹּד דָּוִד אֶת מִצְדַּת צִיּוֹן" מצביע על פער מהותי בין השתיים. מעבר לעצם קיומו של הפער, דוד מתואר כמי שאינו בא אל ירושלים בשלב זה.
2. ציון נוסף לאחיזה החלקית של דוד בעיר נזכר גם בהקשר לישיבה בה: "וַיֵּשֶׁב דָּוִד בְּמִצְדָּה וַיִּקְרָא לָהּ עִיר דָּוִד". לא רק בשלב הלכידה מתקיים הפער, אלא גם בשלב ההתיישבות בעיר.
3. הבחנה בין עיר דוד וציון לבין ירושלים, נזכרת בתיאור הבאת הארון אל המקדש בימי שלמה: "אֲזַ יִקְהַל שְׁלֹמֹה אֶת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת נְשִׂאֵי הָאֲבֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה יְרוּשָׁלַם לְהַעֲלוֹת אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' מֵעִיר דָּוִד הַיָּא צִיּוֹן" (מלכים א ח, א). מכאן ניתן ללמוד שעיקרה של העיר נמצא בירושלים - במקום אליו נלקח הארון (שאלה מתבקשת: והרי פעמים רבות נזכרת ירושלים בשמה, ודוד מתואר כיושב בה? תשובתנו היא בהבחנה בין פרשיות בהן הרזולוציה מתייחסת להבדלה בין חלקיה השונים של העיר, לבין תיאורים שהנושא בהם הוא העיר בכללותה, ששמה הוא ירושלים).
4. תיאורו של ארונה היבוס בעת מכירת הגורן הוא כמלך. בהנחה שאין משמעות לכינויו של מלך בלא עם, פירוש הדבר הוא שבירושלים יושבים נתיניו של מלך היבוסים.

כאמור, הכתוב מקדים ומספר על לכידתה של מצודת ציון (פס' ז), ורק בשלב שני חוזר ומספר כיצד היא התרחשה (פס' ח). מה מקופל בהיפוך זה? תיאורה של תוצאה עוד בטרם התיאור כיצד התרחשה, מצביע על קיומה של מחשבה מובנית. לא בשל קשיי יישום נסוג דוד מעמדתו הראשונה, כי אם כפועל יוצא לתפישת עולם - בעקבות המענה שקיבל מן היבוסים. בשלב זה הנושא הוא עיר דוד, לא ירושלים בכללותה, ואל יעד זה דוד נחוש להגיע. בפרק הקרוב נצביע על ההקשר להתנהלות זו, בתפישת העולם שהייתה לדוד נוכח העמים בהם הוא נלחם.

מוסר המלחמה של דוד

גדול הוא היקף מלחמות דוד ממלחמות שאול. בשונה משאול, אין מלחמה אחת של דוד דומה לחברתה.¹⁸ את מואב הוא מודד בחבל, באדום הוא מעמיד נציבים, את גת הפלשתית הוא מכה, ומול צידון הוא מכונן מערכת יחסים של אמון ושיתוף פעולה. השונות מעידה על קשר חי שהיה נוכח בכל אחד מן הערוצים. ככלל - ניתן לזהות מוטיב מוסרי העומד בבסיס המלחמות. כך בדיבורו אל גלית - בו

5. בדברי הימים מובא התיאור הבא: "וַיִּזְאֵב יְהוָה אֶת שָׁאֵר הָעִיר" (דברי הימים א יא, ח). הפירוש הפשוט למשפט זה הוא השארתם בחיים של יבוסים שנותרו בעיר.

6. מדרש החכמים שיווא להלן פירש בצורה דומה את הפער שבין שני השלבים: "וכשמלך דוד בקש להכנס לעיר היבוס ואל הניחו אותו, שנאמר ויאמר לדוד לא תבא הנה וכו', והיו ישראל כחול הים, אלא בכח השבועה וברית אברהם, ראה דוד וחזר לאחוריו, שנאמר וישב דוד במצודה וכו' (פרקי דרבי אליעזר פרק לה).

7. חז"ל במדרשים שונים דיברו על השארת דוד את היבוסים בירושלים. דוגמא: "כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם בו... אלא משתכבשו ארץ ישראל תהו רשאים לכבש חוצה לארץ... ואם תאמר מפני מה כבש דוד ארם נהרים וארם צובה ואין מצות נוהגות שם? אמרת דוד עשה שלא כתורה. התורה אמרה משתכבשו ארץ ישראל תהו רשאים לכבש חוצה לארץ, והוא לא עשה כן אלא חזר וכבש ארם נהרים וארם צובה ואת היבוסים סמוך לירושלם לא הוריש. אמר לו המקום: את היבוסים סמוך לפלטורין שלך לא הורשת היאך אתה חוזר ומכבש ארם נהרים וארם צובה?" (ספרי דברים יא, כד). מדרש זה מבקר אמנם את השארת היבוסים סמוך לירושלים, אך ניתן לראות את הביקורת בהקשר ליכולת להרחיב את גבולה של ארץ ישראל, ולא בהקשר המדובר בפרשייתנו.

8. המילים "וַיִּבֶן דָּוִד סְבִיב מִן הַמְּלֹא נִבְיָתָה" מצביעות על גבול גזרה צפוני שדוד גדר את עצמו בו, וממנו וביתה (דרומה) הוא בנה את העיר. מדוע חשוב למקרא לציין מהו כיוון הבנייה? הבנתנו היא שבכך פוגג דוד את חששם של היבוסים מפני התפשטות לא מבוקרת שלו לעברם. הגבול הוגדר באופן מדויק, והבנייה היא ממנו אל עבר שטחו של דוד.

¹⁸ על אופי מלחמות שאול ניתן ללמוד מפסוקי הסיכום לפועלו: "וַיִּשְׁאֹל לְכַד הַמְּלֹכָה עַל יִשְׂרָאֵל וַיִּלָּחֶם סְבִיב בְּכָל אֹיְבָיו בְּמוֹאָב וּבְבִנְיָ עַמּוֹן וּבְאֲדָוִם וּבְמִלְכֵי צוּבָה וּבְפִלְשְׁתִּים וּבְכָל אֲשֶׁר יָפְנָה יְרֻשָּׁיָה" (יד, מז) - שאול מבסס את שלטונו במלחמות שהיו לו סביב בכל אויביו. לא מובנת מאלה היא הרשימה בה מוצבים זה לצד זה העמים בהם נלחם. אך מתבקש הוא תיאור נפרד לכל אחד מהם, שהרי כל מלחמה היא סיפור שונה במכלול רחב של היבטים! תיאור חמש מלחמות כאחד, תוך שימוש בפועל אחד - 'וילחם', כמוהו כציון מניע זהה לכולם. כל אלו הם אויבים, והמלחמה בהם היא אחת. בנוסף, הציון הוא לשמות עמים ולא למלכים. אזכור שמו של מלך, מצביע על תקשורת המתקיימת עמו - בגלוי או בסתר. אי אזכורו מתפרש כהתעלמות מכל היבט של התנהלות מדינית. 'דין אחד לכולם' - מלך כהדיוט'. תפישה זו משתקפת גם בצלע האחרונה של הפסוק: "וּבְכָל אֲשֶׁר יָפְנָה יְרֻשָּׁיָה". שאול מתייצב נוכח אויביו בעמדת השופט ומרשיעם.

הוא תובע אותו על חירופו את מערכות ישראל (שמואל יז, מה), וכך במלחמתו עם הדדעזר מלך צובה, העושה דרכו בכיבושיו אל נהר פרת, ודוד עוצר אותו מתוקפנותו.¹⁹ טענתנו היא שהדיאלוג המוסרי מהווה בריח תיכון שעליו הושתתו כלל מלחמות דוד.

עמדה זו הייתה ידועה לעמים עמהם נלחם, והיא הפכה את המלחמות לסוג של תקשורת, במהלכה העמיד רף מוסרי ועל בסיסו התנהל דיאלוג. ההשלכות לעמדה זו היו רבות, וביניהן היתכנות לתופעה שניתן לכנותה כפלאית. בכמה מן המלחמות, בתום שלב הלחימה, נוצרים יחסי אמון וקשר בין דוד לבין המלכים. כך ביחס ליבוס עמה מתעמת דוד כעת, ולימים כאשר הוא נקלע לצרה - בפרוץ מגיפה גדולה, נענה מלך יבוס לקריאתו, מעניק לו מעבר למבוקשו, והוא גם מברכו: "וַיֹּאמֶר אֶרְנָה אֶל הַמֶּלֶךְ ה' אֱלֹהֶיךָ יִרְצֶךָ" ביטוי ייחודי לאמון מלכים זרים בדוד, עולה מיחסו של חירם מלך צור אליו. עם איחוד הממלכה בירושלים, חירם מלך צור יוזם ובונה את בית המלך לדוד: "וַיִּשְׁלַח חִירָם מֶלֶךְ צֹר מִלְּאָכִים אֶל דָּוִד וַעֲצֵי אֲרָזִים וְחֲרָשֵׁי אֶבֶן קִיר וַיְבִנוּ בֵּית לְדָוִד" (שמואל ב ה, יא). צעד זה הוא חריג בהתנהגות בין עמים, והוא מביא את דוד לראות בכך אישור א-לוהי לממלכתו.²⁰ קשר האמון נמשך בין המלכים גם בתקופת שלמה, והוא מתואר במילים: "כִּי אֱהָב הָיָה חִירָם לְדָוִד כָּל הַיָּמִים" (מלכים א ה', טו).²¹

ובחזרה אל ירושלים. מיוחדת היא ירושלים – עירו של דוד, המסמלת יותר מכל עיר אחרת את דרכו, ואת העמדה החדשה בה הוא מתייצב נוכח המלכים סביבו. בפרשייה זו עושה דוד את צעדיו הראשונים אל ירושלים, ובכך הוא מעמיד תשתית לעיר המלוכה – שפה של דיבור ושל דיאלוג עם היבוסים ועם עמים אחרים שאליהם הוא עשוי לפנות.²² דיאלוג זה עשוי להתרחב עד מאד בתקופת שלמה – בבנינו של המקדש שעשוי לשמש מרכז רוחני לעמים רבים.

¹⁹ "וַיֵּךְ דָּוִד אֶת הַדְּדַעְזָר בֶּן רְחַב מֶלֶךְ צוּבָה בְּלָכְתוֹ לְהַשִּׁיב יָדוֹ בְּנֹהַר פָּרָת: וַיִּלְכֹּד דָּוִד מִמֶּנּוּ אֶלֶף וַשְּׁבַע מֵאוֹת פְּרָשִׁים וַעֲשָׂרִים אֶלֶף אִישׁ רִגְלִי וַיַּעֲקֹר דָּוִד אֶת כָּל הָרֶכֶב וַיֹּאחֲזֵר מִמֶּנּוּ מֵאָה רֶכֶב" (שמואל ב ח', ג-ד). רש"י: בלכתו - כשהלך הדדעזר. להשיב ידו - כתרוממו: לאשנאה תחומיה, שכבש מן הארץ חוץ לגבול ארצו, והרחיב את גבולו". הדדעזר בא לשנות את גבולו על ידי כיבושים באזור נהר פרת, ותוך כדי כך דוד מכה בו.

²⁰ "וַיִּשְׁלַח חִירָם מֶלֶךְ צֹר מִלְּאָכִים אֶל דָּוִד וַעֲצֵי אֲרָזִים וְחֲרָשֵׁי אֶבֶן קִיר וַיְבִנוּ בֵּית לְדָוִד: וַיֵּדַע דָּוִד כִּי הָכִינוּ ה' לְמֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל וְכִי נָשָׂא מִמְּלִכְתּוֹ בַּעֲבוּר עֲמֹן יִשְׂרָאֵל" (שמואל ב ה', יא).

²¹ דוגמאות נוספות: בעת בריחתו מעם שאול, מגיע דוד אל מלך מואב בלוויית 400 לוחמים ומשפחותיהם, והוא מקבל את תמיכתו ("וַיֵּלֶךְ דָּוִד מִשָּׁם מִצְפֶּה מוֹאָב וַיֹּאמֶר אֶל מֶלֶךְ מוֹאָב יֵצֵא נָא אִבִּי וְאִמִּי אִתְּכֶם עַד אֲשֶׁר אֲדַע מַה יַּעֲשֶׂה לִּי אֱלֹהִים" (שמואל א פרק כב ג); אכיש מלך גת מתייחס אליו במילים הבאות: "וַיֹּאמֶר אֵלָיו חֵי ה' כִּי יִשָּׂר אֶתָּה וְטוֹב בְּעֵינֵי צֹאנְךָ וּבְאֶךְ אֶתִּי בַּמַּחֲנֶה כִּי לֹא מִצָּאִיתִי בְּךָ רָעָה מִיּוֹם בָּאָךְ אֵלַי עַד הַיּוֹם הַזֶּה וּבְעֵינֵי הַסָּרְנִים לֹא טוֹב אֶתָּה" (שמואל א כט ו); ובהמשך: "וַיַּעַן אֲכִישׁ וַיֹּאמֶר אֶל דָּוִד יָדַעְתִּי כִּי טוֹב אֶתָּה בְּעֵינֵי כָּמֶלְאֶךְ אֱלֹהִים אֲךָ שָׂרִי פְּלִשְׁתִּים אֲמָרוּ לֹא יַעֲלֶה עִמָּנוּ בַּמִּלְחָמָה" (שם ט); הכריתי והפליתי הם לוחמים זרים בצבאו של דוד ואף עמדו לצידו בעת מרד אבשלום; איתי הגיתי - הוא פלשתי מגת, ובשעותיו הקשות של דוד במרד אבשלום הוא נשבע לו אמונים ומצטרף אליו על אף הסיכון הגדול הכרוך בכך (שמואל ב טו, יט-כב); בדומה לו, שובי בן נחש מבני עמון - חז"ל מזהים אותו כחנן מלך בני עמון, שהוכה קשות על ידי דוד, והנה כעת הוא מושיט לו יד בעת מרד אבשלום (שמואל ב יז, כז).

²² עמדה רוחנית זו משתקפת שוב ושוב בפרקי דוד. המחשבות: בספר תהילים, בפרק שבו נתון דוד במערה בעת ששאל ואנשיו רודפים אחריו להורגו, הוא חולם על הדרך האחרת שתהיה לו, ובו הוא מתאר את עמדתו הרוחנית

המכה האנונימי

וַיֹּאמֶר דָּוִד בַּיּוֹם הַהוּא כָּל מִכָּה יִבְסִי וַיִּגַע בַּצָּנוּר וְאֶת הַפְּסָחִים וְאֶת הָעֹנִים שֶׁנֶּאֱמָר {שְׁנָאִי} נֶפֶשׁ דָּוִד
עַל כֵּן יֹאמְרוּ עַד וּפְסָח לֹא יִבֹּא אֶל הַבֵּית:

בפסוק זה יוצא דוד בהכרזה. עוד טרם התייחסות לתוכנה, יש לשים לב לשיוכה: "וַיֹּאמֶר דָּוִד בַּיּוֹם
הַהוּא": שיוך האמירה אל היום שבו התרחשה, מצביעה על אמירה שצמחה מתוך הקשר ומתוך הבנה
עמוקה של המציאות.

כל מכה יבסי

דוד עומד להיכנס אל העיר, וכניסה זו תלווה בהכאת היבوسی, זאת בשל התנגדותו המוצהרת: "לא תבוא
הנה כי אם הסירך...", שאינה מותירה לדוד אפשרות לבוא אליה ללא עימות. מפתיעה היא קריאתו
לאיש שיבוא ויכה את היבوسی. מדוע הוא אינו מכה בהם בעצמו? מה פשר הקריאה האנונימית ללא
כתובת מוגדרת? דוד אינו מכה, ומאותה סיבה הוא אינו ממנה שליח מטעמו. בקריאתו הוא מזמן אדם
מן העם לבוא ולעשות מעשה. נראה שבצעד זה הוא מביע את המורכבות בה הוא נתון. הקריאה היא
שלו - כמלך, ויחד עם זאת הוא מפנה מקום לעשייה שאינה באה מתוקף השלטון, לרוח התנדבות
שמקורה הוא בעם. כוחו של הציבור ולא כוחו של השלטון.²³

השאלה מתבקשת: במה שונה מלחמה זו מכל מלחמה אחרת של דוד? מדוע במערכה מול בני עמון
הוא שעה להזמנת יואב, התייצב ונלחם,²⁴ ואילו כאן הוא נסוג לעמדה אחורית? תשובתנו היא באבחנה
בדבר ייחודה של מלחמה זו. ירושלים היא עירו של המלך, והוא מבקש להשתית את קיומה על תפישת

- "אֲדָרְךָ בְּעַמִּים אֲדָנִי אֲזַמְרָךְ בְּלִאֲמִים" (תהלים נ"ז, י). כאשר אהיה מלך, אהיה רחוק מן העמדה בה נתון שאלו
כעת, ואודה את ה' - במגרש הגדול - מגרש העמים, ואזמר לריבוננו של עולם בלאומים.
ובהקשר נוסף: דוד פונה אל נתן הנביא לבנות בית לה', בעקבות העובדה שביסס את שלטונו וכבר הניח לו ה'
מכל אויביו מסביב (שמואל ב ז, א). נתן נענה לבקשה, אך הקב"ה דוחה את בניית הבית לתקופה מאוחרת יותר.
בשונה ממאזן האימה אותו מטיל דוד כעת על אויביו הקרובים מסביב (וה' הניח לו מסביב מכל איביו), במציאות
העתיידית הפיוס יהיה עם כלל האויבים: "וְהַנִּיחֹתִי לָךְ מִכָּל אֹיְבֶיךָ", מעמדה פנימית יותר. ובחיווי נוסף: "וְשִׁמְתִּי
מְקוֹם לְעַמִּי לְיִשְׂרָאֵל וְנִטְעֵתִיו וְשָׁכַן תַּחְתָּיו וְלֹא יִרְגַּז עוֹד וְלֹא יִסְיֹפוּ בְנֵי עוֹלָה לְעֹנֹתוֹ כְּאֲשֶׁר בְּרָאשׁוֹנָה". למעשה
הבית ייבנה בדור הבא - בתקופת שלמה, בתקופה בה יבשילו תהליכים שהוביל דוד נוכח עמים קרובים ורחוקים
גם יחד.

²³ אין הכוונה להסרת אחריות של דוד ומתן יד חופשית ליחידים "לקחת את החוק לידיים". דוד הוא הקורא להכאה
זו, הוא גם נוכח במקום, ובסוג של סמליות הוא בוחר להתייצב בעמדה אחורית. עמדה מורכבת זו מצביעה על
נחישות של מי שאינו נכנע לתכתיב היבوسی, ולצד זאת היא מבטאת את יחסו אל המערכה הצבאית על ירושלים
ככורח המציאות. בחירתו היא שלא לאפשר לכורח זה לטשטש את עמדתו העקרונית. עוד יש לשים לב לעובדה
שלכידת מצודת ציון ועיר דוד מיוחסת אליו, ומנגד הכאת היבوسی אינה מיוחסת אליו. דומה שההבחנה היא בין
פעולות פוזיטיביות המיוחסות אליו, לבין פעולה שמהותה היא ההכאה, אותה הוא מבקש למתן. עוד יש לשאול
על הנגיעה בצינור - מדוע היא אינה משויכת אל דוד? תשובה מתבקשת היא לומר שגם פעולה זו ככלות הכל היא
פעולת מלחמה - לגעת בצינור ודרכו לחדור אל העיר.

²⁴ וַיִּשְׁלַח יוֹאָב מַלְאָכִים אֶל דָּוִד וַיֹּאמֶר נִלְחַמְתִּי בְּרַבָּה גַם לְכַדְתִּי אֶת עִיר הַמִּים: וְעַתָּה אֶסָּף אֶת יְתֵר הָעָם וְחָנָה
עַל הָעִיר וְלִקְדָּה פֶּן אֶלְכֶּד אֶנִּי אֶת הָעִיר וְנִקְרָא שְׁמִי עָלֶיהָ: וַיֹּאסֹף דָּוִד אֶת כָּל הָעָם וַיִּלָּךְ רַבָּתָה וַיִּלָּחֶם בָּהּ וַיִּלְכְּדָהּ:
(שמואל ב יב, כז-כט)

עולמו ועל המדיניות העתידה לצאת ממקום זה. ביטוי מובהק לכך הוא בפסוקים העוקבים, מיד לאחר בנייתה של עיר דוד: "וַיִּשְׁלַח חִירָם מֶלֶךְ צֹר מַלְאָכִים אֶל דָּוִד וַעֲצֵי אֲרָזִים וְחֲרָשֵׁי עֵץ וְחֲרָשֵׁי אֲבָן קִיר וַיִּבְנוּ בֵּית לַדָּוִד" (שמואל ב' ה, יא). חירם מלך צור מבין שיש כאן סיפור אחר, לא מוכר. הוא פונה אל דוד, וביזמתו בונה לו את בית המלך בירושלים, בחומרים ובעבודה. צעד זה הוא פלאי, שהרי לא סביר שבית המלך המהווה סמל ללאומיות ולריבונות העם, ייבנה על ידי מלך זר. צעד זה הוא פלא גם בעיני דוד, וממנו הוא מבין מהי תכניתו של הקב"ה: "וַיַּדַּע דָּוִד כִּי הִכִּינוּ ה' לְמֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל וְכִי נָשָׂא מִמֶּלְכָּתוֹ בְּעָבוּר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל (שם יב).

מכיוון נוסף ניתן לדמות את אי רצונו של דוד ליטול חלק מעשי במלחמה, לעיקרון המשתקף מן הפסוקים הבאים: "וַיֹּאמֶר דָּוִיד לְשִׁלְמָה בְּנוֹ [בְּנִי] אֲנִי הֵיכָּה עִם לְבָבִי לְבָנוֹת בֵּית לְשֵׁם ה' אֱלֹהֵי: וַיְהִי עָלַי דְּבַר ה' לֵאמֹר דָּם לְרֹב שְׁפָכָתָ וּמִלְחָמוֹת גְּדֹלוֹת עָשִׂיתָ לֹא תִבְנֶה בֵּית לְשִׁמִּי כִּי דָמִים רַבִּים שְׁפָכָתָ אֶרֶץ לִפְנֵי: הִנֵּה בֶן נֹלָד לָךְ הוּא יְהִי אִישׁ מְנוּחָה וְהִנְחוֹתִי לוֹ מִכָּל אוֹיְבָיו מִסָּבִיב כִּי שְׁלֹמֹה יְהִי שְׁמוֹ וְשָׁלוֹם וְשָׁקֵט אָתָּן עַל יִשְׂרָאֵל בְּיָמָיו" (דברי הימים א פרק כב, ז-ט). לא ביקורת היא כלפי דוד על ששפך דמים, כי אם אבחנה רוחנית האומרת שבונה המקדש הוא איש שלום ומנוחה. מי ששפך את דמם של האויבים, הוא לא האיש שעמים ייענו לקריאתו אליהם ליטול חלק במקדש המהווה מוקד רוחני לכלל האנושות. דוד מבין עיקרון זה, ובהתאם כבר בצעדו הראשון הוא מעמיד תשתית של הידברות בירושלים.²⁵

דרך כיבושה של העיר

החלק הראשון במשפט ('כָּל מִכָּה יִבְסִי') טיפל בעצם הפגיעה ביושב הארץ - בהיבט המוסרי. כעת עובר דוד אל שאלת ה'איך', והוא קורא אל מי שיבוא "וַיִּגַּע בְּצִנּוֹר". מהו הצנור, ומה פשר הנגיעה בו? 'צנור' נקשר אל מים²⁶, ובהקשר שלנו - יש הטוענים שמדובר בכניסה אל העיר דרך המנהרה המחברת בין מקורות המים (מעייני הגיחון הנמצא מזרחית לעיר) לבין העיר²⁷. ברקע עומדת העובדה שמקורות המים של ירושלים הם חיצוניים לה. לצד ההיבט הריאלי, מתבקשת השאלה: מהו הקשר שבין הפריצה בדרך זו אל העיר, לבין נושא הפרשייה - הדיאלוג המתקיים עם היבוסים? ניתן לומר שהנגיעה בצנור והפריצה אל העיר דרך הצנור, מהווים סוג של נגיעה בסוד כוחה. בניגוד ליבוסים המנסים לעצמם את העיר, תוך הדגשת בעלותם עליה, דוד קורא לאיש ישראל לבוא ולגעת במים ובמה שהם מסמלים. לא כיבוש

²⁵ ביטוי נוסף לייחודה של מלחמה זו: היבוסים הם אחד משבעת עממים עליהם ציוותה התורה "לא תחיה כל נשמה", ואילו כאן - מעמדם שונה ממעמדם בימי יהושע. הקושי מועצם נוכח יחסו של דוד אל ארונה מלך היבוסים. בהמשך יובא מדרש חכמים (פרקי דרבי אליעזר פרק לה), התולה את היחס המיוחד לו זוכים היבוסים יושבי ירושלים, בשבועת אברהם לבני חת.

²⁶ "תְּהוֹם אֶל תְּהוֹם קוֹרָא לְקוֹל צִנּוֹרִיךְ כָּל מִשְׁבְּרִיךְ וְגִלְיָךְ עָלֶיךָ עָבְרוּ" (תהילים מב, ח). מצודות דוד: "לקול צנורִיךְ - ונכונה אני לסבול המים הנשפכים מן הצנורות המשמיעים קול גדול בשפכם כי רבים הם והוא משל על רוב הצרות". מצודות דוד ופרשנים נוספים מדברים על הצנור במשמעות של מקום שבו זורמים מים.

²⁷ ישנו פיר המכונה 'פיר וורן' שהתגלה על ידי צ'ארלס וורן בשנת 1867, ומאוחר יותר נחקר על ידי פרופ' יגאל שילה. במשך שנים ייחסוהו לתקופה הכנענית, ובהתאם יש מי שזיהה בו את ה'צנור'. החל משנת 1995 העמיקו הארכיאולוגים אלי שוקרון ופרופ' רוני רייך את החפירה והמשיכו אותה מזרחה לכיוון מעייני הגיחון. במהלכה התברר ש'פיר וורן' הוא בתוך העיר, ואינו מגיע אל הבריכה הסמוכה למעייני הגיחון. בנוסף התברר שהגישה אל הפיר מתוארכת למאה השמינית לפני הספירה הנוצרית ולא לתקופה הכנענית. מנגד, התגלתה מנהרה המשויכת אל התקופה הכנענית, והיא מגיעה עד לבריכת מים הסמוכה למעייני. יש המתייחסים למנהרה זו כאל ה'צנור'.

נזכר, גם לא כניסה, כי אם 'נגיעה' - תנועה בסיסית, קיומית ועדינה גם יחד. 'מלכות לית לה מגרמה כלום' (זוהר ח"א, דף קפ"א ע"א), ובהתאם היא מקבלת את כוחה מן העם, וגם ירושלים אין לה מעצמה, והיא מקבלת את כוחה מן העולם הסובב לה. קריאת דוד תתפרש כמעין הצהרה: מי שיגע בצינור, ויביע בכך את הבנתו ביחס לסוד כוחה של העיר, הוא הראוי לבוא בשעריה.

"וַיֹּאמֶר דָּוִד בַּיּוֹם הַהוּא כָּל מִכָּה יִבְסִי וַיֵּגַע בְּצִנּוֹר

וְאֶת הַפְּסָחִים וְאֶת הָעֵוִוִּים שָׁנְאוּ {שָׁנְאִי} נֶפֶשׁ דָּוִד

עַל כֵּן יֹאמְרוּ עֵוֵר וּפְסָח לֹא יָבֹא אֶל הַבַּיִת".

פסוק זה פותח בקריאת דוד, ומסיים באמירה של המספר הנבואי המתאר את מעמד העתידי של העוורים והפסחים. משמעות החוליה האמצעית - "וְאֶת הַפְּסָחִים וְאֶת הָעֵוִוִּים שָׁנְאוּ {שָׁנְאִי} נֶפֶשׁ דָּוִד" לא ברורה. מדוע הפסחים והעוורים הם "שָׁנְאִי נֶפֶשׁ דָּוִד"? מהו הבית שלא יבוא אליו עיוור ופיסח? מדוע לא יבואו אליו? מי הם האומרים בפסוק זה: "עַל כֵּן יֹאמְרוּ עֵוֵר וּפְסָח לֹא יָבֹא אֶל הַבַּיִת"?

שלוש התייחסויות של דוד מתוארות בפסוק זה, וכל אחת מהן מתמודדת עם טענה אחרת של היבוסים: "כָּל מִכָּה יִבְסִי" היא תגובה לטענתם 'לא תבוא הנה' - בה דחו את דוד מלבוא אל העיר. תשובת דוד לכך היא: 'אני בא', יחד עם זאת הוא מתחשב בעמדתם ומצמצם את נוכחותו בעיר (תחת ירושלים לוכד את מצודת ציון, ותחת מעורבות ישירה במלחמה של דוד - איש מן העם יכה בהם). עמדה נוספת של היבוסים: הם רואים את עצמם כאדוני העיר וכבעליה, ובהתאם כניסה של דוד אליה מהווה פגיעה בבעלותם. תשובת דוד: הוא קורא לנגיעה בצינור - ובכך מציף את ההבנה שהשליטה בעיר המקבלת את כוחה מן העולם הסובב לה אינה על בסיס של שליטה וכוח.

וביחס לעיוורים ולפסחים: העיוורים והפיסחים הם שנאי נפש דוד והם לא יבואו אל הבית - בית המלך. לשון זו "וְאֶת הַפְּסָחִים וְאֶת הָעֵוִוִּים שָׁנְאִי נֶפֶשׁ דָּוִד" היא זו של המספר הנבואי העונה על השאלה - 'מהו יחסו של דוד אל טענת העוורים והפסחים?'. דוד אמנם מכיר במעמדם כ'יושב הארץ', אך הם הרי לא הסתפקו בכך, אלא שללו לגמרי את זכותו להתיישב בה. תשובת הכתוב לכך: 'העיוורים והפסחים הם שנאי נפש דוד'. דומה שסלידה זו הלובשת מעטה נפשי, היא ביטוי לעמדה הפנימית בה נתון היה דוד. באופן אישי הוא בילה זמן רב כנרדף על ידי שאול, והתגבשה סביבו חבורה של "איש מצור ומצוק". תכונתו החזקה היא הסיוע לחלש ולנרדף - כך בפרקים רבים בספר תהלים, וכך בכלל פרקי דוד²⁸. והנה, באים היבוסים, קוראים היטב את נפשו של דוד, מנצלים את רגישותו המוסרית ומנסים לדחות את כניסתו אל העיר. דוד דוחה בשאט נפש ניצול ציני זה, ותגובתו הראשונה היא בשנאת הנפש לעמדה זו.

²⁸ ראה במאמרי 'וחרב אין ביד דוד', עיר דוד, אסופת מאמרים למדריך כרך א', 189-200; נמצא גם באתר 'לב לדעת'. המחשה להבחנה דומה שהייתה לחז"ל ביחס לדוד נמצאת בדברי הגמרא על הפסוק "וְיָהּ דָּוִד עָשָׂה מִשְׁפָּט וצִדְקָה לְכָל עַמּוֹ" (שמואל ב, ח טו). וכך דורשת הגמרא: "וכן בדוד הוא אומר: ויהי דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו, משפט לזה - שהחזיר לו את ממונו, וצדקה לזה - ששילם לו מתוך ביתו" (סנהדרין ו', ע"ב). התיאור הוא לעשיר התובע עני, במצב בו דין הצדק הוא עם העשיר. דוד היה עושה משפט - מזכה את העשיר בכספו, ומאידך הוא עשה גם צדקה - בשלמו מכיסו לעני את הסכום שנתן לעשיר.

במעגל נוסף מוסיף הכתוב: "על כן יאמרו עור ופסח לא יבוא אל הבית". הכרזה זאת היא ביטוי מעשי לתפישת המלכות של דוד: עיוור או פיסח לא יבוא אל בית המלך ויזכה להיות בו מכוח היותו עיוור או פיסח.²⁹ החולשה אינה יוצרת צידוק מוסרי, ועמדת מסכנות לא תזכה דרך מקולקלת ביתרון שאינו ראוי לה ולאוחזים בה.³⁰ קשה שלא לזהות את הקשר שבין מילות הדחייה של העיוורים והפסחים: "לא תבוא הנה", לבין תשובת דוד אליהם, מידה כנגד מידה: "לא יבוא אל הבית" – בדחייתו אותם ואת דרכם.³¹

מדרש החכמים

כעת נעבור לעיין במדרש פרקי דרבי אליעזר - העוסק אף הוא בחידת העיוורים והפיסחים. מדרש זה מצביע בבהירות רבה אל עבר המגרש המוסרי.

אברהם כרת ברית עם עמי הארץ... אמר לבני יבוס לקנות מהם את מערת המכפלה במכר טוב בזהב ובכתב לאחוזת קבר עולם, וכי יבוסים היו והלא חתיים היו? אלא עיר יבוס נקרא יבוסים, ולא קבלו האנשים עליהם, התחיל כורע ומשתחוה אליהם, שנאמר וישתחו אברהם לפני עם הארץ, אמרו אנו יודעים שעתיד הקב"ה ליתן לך ולזרעך את כל הארצות האלה, כרות עמנו שבועה שאין ישראל יורשים את עיר יבוס כי אם ברצונם, ואחר כך קנה את המכפלה במכר זהב ובכתב עולם לאחוזת עולם. וישמע אברהם אל עפרון, מה עשו אנשי יבוס עשו צלמי נחשת והעמידו אותם ברחוב העיר, וכתבו עליהם שבועת אברהם. **וכשבאו ישראל** רץ להכנס בעיר היבوسی ולא היה יכול מפני ברית אברהם, שנאמר ואת היבوسی יושבי ירושלם לא הורישו בני ישראל. **וכשמלך דוד** בקש להכנס לעיר היבوسی ולא הניחו אותו, שנאמר ויאמר לדוד לא תבא הנה וכו', והיו ישראל כחול הים, אלא בכח השבועה וברית אברהם, ראה דוד וחזר לאחוריו, שנאמר וישב דוד במצודה וכו'. ואין אתה יכול ליכנס בעיר היבوسی עד שהתיר כל הצלמים הללו שכתוב עליהם שבועת אות ברית אברהם, שנאמר כי אם הסיך העורים והפסחים... אלו הצלמים שעניינם להם ולא יראו רגל להם ולא יהלכו. שנאמר שנואי נפש דוד - שהיה דוד שונא לשמוע ולראות עבודה זרה, שנאמר: על כן יאמרו עור ופסח. אמר דוד לאנשיו כל מי שיעלה בראשונה ויסיר את הצלמים הללו שכתוב עליהם אות ברית שבועת אברהם יהיה לראש, ועלה בראשונה יואב בן צרויה ויהי לראש, ואחר כך קנה את עיר היבוס לישראל במכר זהב ובכתב עולם לאחוזת עולם. מה עשה לקח מכל שבט חמשים שקלים הרי כולם שש מאות שקלים, שנאמר "ויתן דוד לארנון" (פרקי דרבי אליעזר פרק לה).

²⁹ ברור שלא מדובר על הרחקה של שתי קבוצות אלה מארמונו, ותוכיח העובדה שבערוב ימיו הוא מזמן את מפיושת בנו של יהונתן שהיה נכה ברגליו, להיות מאוכלי שולחנו (שמואל ב ט, ז).

³⁰ שמא נאמר כך: אירוח בביתו לחלשים המנצלים את חולשתם, עשוי היה לגרור אחריו ריכוך לעמדת דוד, בשל רגישותו הרבה אל הנדף ואל החלש. מענה דוד הוא באי הזמנתם אל ביתו.

³¹ בשונה מן הלשון 'לא יבוא הנה' שבה היבוסים מצביעים בסוג של שרירותיות על מקום מוחשי בו הם נתונים – הטריטוריה שלהם, דוד בלשונו 'לא יבוא אל הבית' נותן פשר להרחקה בדיבורו המושגי: 1. בדיבורו על הבית – בית המלך, כמושג האוצר בתוכו הגיון פנימי. 2. דיבורו הוא בגוף שלישי, לא באופן קונקרטי וללא מעורבות אישית.

המדרש מתאר את אברהם הבא לקנות אחוזת קבר לשרה, ואת היבוסים המסרבים למכרה לו³². אברהם מתחנן, והם נעתרים בתנאי שיתחייב בברית ובשבועה "שאין ישראל יורשים את עיר יבוס כי אם ברצונם". אברהם נעתר, והיבוסים כותבים על צלמים את שבועת אברהם. במהלך כל הדורות לא נכנסו ישראל אל עיר יבוס מפני ברית אברהם - שלא לבוא אל ירושלים אלא ברשות היבוסים היושבים בה. "וכשמלך דוד בקש להכנס לעיר היבוס ולא הניחו אותו". המדרש טוען שלא הייתה מגבלה פיזית להיכנס לעיר, ומייחס את אי הכניסה לעובדה שהיבוסים לא הניחו לדוד להיכנס, והוא הרי מחויב לשבועת אברהם "שאין ישראל יורשים את עיר יבוס כי אם ברצונם".

צעד ראשון של דוד נוכח הסירוב היבوسی: "ראה דוד וחזר לאחוריו, שנאמר וישב דוד במצודה וכו'" - בניגוד לרצונו הבסיסי לבוא אל ירושלים, מסתפק דוד בלכידתה של מצודת ציון ובישיבה בעיר דוד. בצעד נוסף הוא מסיר את הצלמים עליהם כתובה שבועת אברהם "עד שהתיר כל הצלמים הללו שכתוב עליהם שבועת אות ברית אברהם, שנאמר כי אם הסירך העורים והפסחים". המדרש ממשיך ומתייחס לחלקו של יואב המתואר בספר דברי הימים, כמי שמכה את היבוסים ומסיר את הצלמים: "אמר דוד לאנשיו כל מי שיעלה בראשונה ויסיר את הצלמים הללו שכתוב עליהם אות ברית שבועת אברהם יהיה לראש, ועלה בראשונה יואב בן צרויה ויהי לראש". את המעגל סוגר המדרש בתיאור קניית הגורן מארונה היבوسی: "ואחר כך קנה את עיר היבוסים לישראל במכר זהב ובכתב עולם לאחוזת עולם".

שאלות על המדרש:

- א. בפשוטו של מקרא בספר בראשית מוצג דו-שיח מתמשך בין אברהם לבין בני חת ביחס לרכישת מערת המכפלה. המדרש מתאר מוקד אחר לוויכוח: תביעתם "שאין ישראל יורשים את עיר יבוס כי אם ברצונם". תנאי זה נראה כרחוק מפשוטו של מקרא, והשאלה המתבקשת היא מהיכן צמחה 'פרשנות' זו לכתוב?
- ב. האם הסכמת אברהם לתנאי היא פועל יוצא לתפישת עולם ולסולם ערכים, או שהיא תוצאה למצוקה בה היה נתון שעה שמתו מוטל לפניו?
- ג. מה מסמלים הצלמים שעליהם כותבים היבוסים את שבועת אברהם? מדוע לא כתבוהו על אבן או על מגילה העומדת לדורות?
- ד. יואב מתואר כמי שמסיר את הצלמים עליהם הייתה כתובה שבועת אברהם. האם הסרה זו משחררת את דוד מן השבועה? האם אין במעשה זה הפרה של הברית?
- ה. כהעצמה לשאלה יש להזכיר את פרשיית הגבעונים. ישראל בימי יהושע נשבעו לגבעונים, ושאל מפר את שבועת ישראל אליהם. על אף שהשבועה ניתנה כתוצאה ממעשה רמייה - שאל נענש בחומרה בהוקעת שבעה מצאצאיו נגד השמש. דוד היה זה שהוציא את הגזירה אל הפועל. אם כן - כיצד אצלנו שבועת אברהם לחתים 'ממוסמסת' באמצעות הסרת הצלמים?
- ו. ממה נובעת שנאת דוד לעיוורים ולפסחים? האם מפאת הניצול של החולשה או מחמת היותם צלמים של עבודה זרה? מהו היחס שבין פשוטו של מקרא לבין המדרש?

³² כינויים כיבוסים על אף העובדה שמדובר בחתים מושתת על העובדה שבטענתם מייצגים החתים את עמדת היבוסים.

ז. מדרש זה מתאר את כניסת דוד אל ירושלים. הפרשנות הניתנת בו לאירוע מתמקדת בשבירת הצלמים על ידי יואב. באופן בלתי נתפש, כניסתו המשמעותית של דוד אל ירושלים על פי המדרש התקיימה בערוב ימיו - בקניית גורן ארונה היבوسی. מה פשר צמצום חשיבותו של האירוע הראשון, תוך התמקדות בקניית הגורן בערוב ימיו, כאירוע המכונן ביחס לירושלים?

לימוד במדרש

"אברהם כרת ברית עם עמי הארץ... אמר לבני יבוס לקנות מהם את מערת המכפלה במכר טוב בזהב ובכתב לאחוזת קבר עולם" - אברהם מבקש לקנות אחוזת קבר עולם במכר טוב. ברקע - אברהם אמנם קיבל הבטחה על כל הארץ, אבל - לזרעו. אברהם עצמו ינדוד בה ממקום למקום, ללא אחיזה וללא בעלות. לאחר מות שרה, צועד אברהם לראשונה צעד מעשי ומבקש לקנות חלקת אדמה. תשובת בני חת: "שָׁמַעְנוּ אֲדֹנָי נְשִׂיא אֶל־לוֹהִים אֶתְּהָ בְּתוֹכָנוּ בְּמִבְחָר קִבְּרִינוּ קִבֵּר אֶת מֵתָךְ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת קִבְּרוֹ לֹא יִקְלָה מִמֶּךָּ מִקִּבְּרֵי מֵתָךְ" (בראשית פרק כג ו). מעמדך הוא כנשיא א-לוהים, מורם מכולנו, ולכן - קח כאוות נפשך. כולם ירשו לך לקבור באדמתם. בהמשך - משא ומתן, שלב אחר שלב, עד שהם נעתרים למכור לו.

המדרש שם בפיהם של החתים תנאי: "אנו יודעים שעתיד הקב"ה ליתן לך ולזרעך את כל הארצות האלה כרות עמנו שבועה שאין ישראל יורשים את עיר יבוס כי אם ברצונם, ואחר כך קנה את המכפלה במכר זהב ובכתב עולם לאחוזת עולם". החתים הופכים בשלב זה להיות נציגיהם של היבוסים. מה פשר הדבר? עוד יש לשאול - וכי ידעו שעיר יבוס תהיה בירת ישראל? בחירתה של ירושלים התקיימה מאוחר יותר ("המקום אשר יבחר" - בעתיד, להשרות שכינתו בו).

מדרש זה מושתת על פשוטו של מקרא, ודומה שהוא בא לתת מענה לשאלה הבאה: בני חת אמנם רואים באברהם נשיא א-לוהים מורם מעם, אך מדוע זוהי סיבה 'להתייצב על רגליהם האחוריות' ולנסות למנוע ממנו את רכישת האחוזת? או - מה גורם לעפרון להתנדב ולתת לאברהם מתנת חנין גדולה כל כך, ובלבד שלא ירכוש בכסף את מערת המכפלה? המדרש בתשובתו מזהה זרמים תת-קרקעיים בנפשם של בני חת. הם אמנם רואים באברהם 'נשיא א-לוהים' מורם, אבל בדיוק מסיבה זו - אווז הפחד בנפשם. איש א-לוהים זה עשוי ביום מן הימים להגשים את ייעודו בארץ, ומה יהא עלינו? האם לא כורים אנו קבר לעצמנו בתתנו לו אחיזה בארץ? המדרש מרחיק לכת, ומייחס להם מעין שליחות היסטורית, בפה שהם משמשים לאומות העולם. פחד אווז בנפשם, שמא ביום בו יגשים זרעו של אברהם את ייעודו בארץ, יידחו בני יבוס ממנה ויישארו מחוץ לתמונה. כדי למנוע זאת, הם תובעים ממנו שבועה שלא יירשו ישראל את עיר יבוס אלא ברצונם - לא יבואו אליה בכוח, כי אם בתיאום ובהסכמה.

סיפור זה אינו בהכרח תיאור היסטורי לאשר אירע, שהרי פשט הכתובים מספר סיפור אחר. במובנו הפנימי - הוא אוצר בתוכו את כמוסות ליבם של הדמויות, את המניעים, ומובנים עמוקים נוספים לאשר אירע. בהקשר שלנו - רואה המדרש את מאמצי בני חת לטרפד את המכירה, ושם את האצבע על פחד קיומי המונח בליבם, פחד שאינו בהכרח מודע. תרגומו במדרש הוא בסיפור על התנאי - שלא יבוא זרעו של אברהם לכונן עיר בירה כי אם ברשות היבוסים היושבים בה.

האם הסכמת אברהם מבטאת את עמדתו או שהיא נבעה כתוצאה מן המצוקה בה היה נתון כשמתו מוטל לפניו? אברהם רואה את עצמו כ"אב המון גויים", בו יתברכו כל יושבי הארץ, ובפרשייה זו הוא מתייחס אל בני חת כאל 'עם הארץ', ומכיר במעמדם ביחס אליה שוב ושוב. נראה שבחירתו של דוד לכוון את עיר מלכותו תוך הסכמה של אומות העולם היושבים בה מקפלת בתוכה אמירה רבת משמעות: בנייתה של ממלכת ישראל היא אמנם סיפור לאומי, אבל בעומקיה היא סיפור של האנושות כולה. "שאין ישראל יורשים את עיר יבוס כי אם ברצונם" נשבע אברהם, ובכך פינה מקום לבני יבוס - כמשל לעמי תבל אחרים, להיות חלק מן הסיפור העומד להתרחש בעיר זו.

דוד שובר את הצלמים

השלב הבא במדרש: היבוסים כותבים את השבועה על צלמיהם: "עשו צלמי נחשת והעמידו אותם ברחוב העיר, וכתבו עליהם שבועת אברהם". בעת מלוכת דוד, הוא מבקש לבוא אל העיר, אך היבוסים מונעים זאת ממנו: "ואין אתה יכול ליכנס בעיר היבוס עד שהתיר כל הצלמים הללו שכתוב עליהם שבועת אות ברית אברהם, שנאמר כי אם הסירך העורים והפסחים... אלו הצלמים שעניינם להם ולא יראו רגל להם ולא יהלכו" - היבוסים מעמידים את הצלמים עליהם כתובה שבועת אברהם, ואינם נותנים רשות לדוד לבוא אל ירושלים. מה פשר הכתיבה על צלמי עבודה זרה? עבודה זרה מגלמת ראייה קטנה וחלקית של המציאות³³. אכן אברהם התחייב לכך שזרעו לא ייכנס אל עיר יבוס אלא בהסכמתם, אך היגיון ההתחייבות היה - מחויבותה של ממלכת ישראל אל האנושות כולה. תרגומה של השבועה לזכויות פרטיות שיש ליבוסים, תוך דחיית ישראל מבירתם נמשלת לכתיבת השבועה על כלים קטנים - צלמי עבודה זרה. אלו הצלמים - הכלים הקטנים, הם שנאי נפש דוד, והוא דוחה אותם בשאט נפש - "שהיה דוד שונא לשמוע ולראות עבודה זרה שנאמר על כן יאמרו עור ופסח". כאמור, בפשוטו של מקרא העיוור והפיסח מגלמים את עמדת החלש הדוחה את החזק מלבוא בגבולו. בא המדרש מזקק את העיקרון המונח בבסיס טענתם, ומשווה את הדימוי העצמי של בני יבוס כחלשים ובעלי מומים, לצלמים שעליהם נכתבה השבועה. אלו ואלו דוחים את האופק הרוחני שמציב דוד לירושלים ובוחרים להמשיך ולהתנהל בחזונותיהם הקטנים.

כעת נשים לב. מהו חלקו של יואב במלחמה זו על פי המדרש? ספר דברי הימים מייחס לו את מעשה הגבורה: "וַיֹּאמֶר דָּוִד כָּל מִפְּהַי יְבוּסִי בְּרָאשׁוֹנָה יִהְיֶה לְרֹאשׁ וְלִשָּׁר. וַיַּעַל בְּרָאשׁוֹנָה יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה וַיְהִי לְרֹאשׁ". המדרש לעומת זאת מייחס לו את הסרת הצלמים ותו לא - "אמר דוד לאנשיו כל מי שיעלה בראשונה ויסיר את הצלמים הללו שכתוב עליהם אות ברית שבועת אברהם יהיה לראש, ועלה בראשונה יואב בן צרויה ויהי לראש". ומה בדבר הכניסה אל ירושלים? זו מתוארת במשפט הבא: "ואחר כך קנה את עיר היבוס לישראל במכר זהב ובכתב עולם לאחוזת עולם. מה עשה? לקח מכל שבט חמשים שקלים הרי כלם שש מאות שקלים, שנאמר ויתן דוד לארנן". המדרש מדלג כמה עשרות שנים, אל האירוע בערוב ימיו של דוד, בו דוד קונה בהסכמה את גורן ארונה היבוסית. מנקודת מבטו של המדרש זהו האירוע הקושר את ישראל אל העיר "לאחוזת עולם". באופן מפתיע, כניסת דוד אל מצודת ציון,

³³ המשמעות של אמונה באלילים רבים היא ראיית הכוחות הקיימים בעולם באופן מפוצל וחלקי - כשכל כח מחויב לראייה קטנה וחלקית ולא לתמונה הרחבה. כך קיימים אלילים השייכים לעמים שונים, חלקים שונים מהטבע (ים, שמיים, יבשה) ותחומים שונים בעולם הרגש והמעשה (אהבה, מלחמה ועוד).

וכינונה הראשון של עיר דוד נתפשים כהסרה של הצלמים וכדחייה של העמדה הקטנה של היבוסים. מנגד, הסכמת ארונה ומכירת הגורן מקבלים חשיבות יתירה ונתפשים כקניית עיר היבוס לישראל בכתב עולם לאחוזת עולם, או במילים אחרות: זהו השלב שבו נתפס עם ישראל כמי שמתיישב בעיר הבירה - ירושלים.

אחרית דבר

פעולתו הראשונה של דוד לאחר איחוד הממלכה היא ההליכה אל ירושלים לכונן בה עיר בירה. צעד זה יוצר חיבורים חדשים בתוככי העם, בין השבטים השונים, ולצד זאת הוא נוגע בחיבורים שבין ישראל לבין אומות העולם. ירושלים בעת ההיא היא עירו של היבוס, ועובדה זו עומדת בליבה של הפרשייה. 'היבוס יושב הארץ' - כך רואה דוד את היושבים בה, ומנקודת מוצא זו נפתח הדיאלוג. העם היבוס דוחה על הסף את כניסת דוד אל העיר. 'חזק מול חלשים' הוא טוען, והביטוי לכך יהיה בדרך בה יאלץ דוד להילחם ולהסיר מדרכו את העיוורים והפסחים. עמדה מורכבת היא לדוד, הנע בין הנחישות לבוא אל העיר (כמו "וילך המלך ירושלים" - ללא מילת קישור, או "וילכוד את מצודת ציון" עוד בטרם התיאור איך עשה זאת), לבין הרשות שהוא מבקש והמתינות. אילו היה בא אל ירושלים ללא רשותם, המשמעות הייתה שכל מה שמתחולל בה אינו קשור אליהם, שהרי הם נדחו ממנה. דוד מבקש את רשות העם היבוס, ובכך הוא מזמין אותם להיות חלק מן התהליכים העומדים להתרחש בעיר. גם כאשר היבוסים דוחים את דוד, הוא נחוש שלא לשבור את הכלים, בהשאירו דלת פתוחה ליום בו יבשילו ויחזרו להיות חלק מן הסיפור. למעשה דוד מחכה שנות דור, ובערוב ימיו הוא זוכה לכך. יחסי רעות ואמון נבנים בין העמים, וברגע האמת מלך היבוסים מושיט יד, מוותר על חלקו בגורן לטובת המזבח, ומאפשר כפרה לישראל.

בלימוד זה נחשפנו למדרש חכמים הקושר את סיפור העיוורים והפסחים אל הוויכוח שהתקיים בין אברהם לבין בני חת, בקניין הראשון שהיה לו בארץ. החכמים מזהים זרמים תת קרקעיים, פחד של בני חת - אחיהם של היבוסים, שכאשר יבואו ישראל לייסד ממלכה ולממש את חזונו של אברהם, הם - עמי כנען יהיו מחוץ לסיפור. המדרש גם מצביע על פער - בין השבועה המזוקקת אליה התחייב אברהם, לבין כתיבתה על צלמי החתים, ועד לשבירתו של דוד את הצלמים - תוך שיבה אל המקור - אל מחויבות אברהם כאב המון גוים, להביא בשורה לכלל האנושות.

מיוחד הוא המדרש, המזהה את שייכותם של אומות העולם אל ירושלים, החל בעמדת היבוס כ'יושב הארץ', דרך מעמדו של ארונה מלך יבוס, ועד הרשות שהוא נותן לדוד - במכירת חלקו לישראל. צעד אחרון זה, אוצר בתוכו הבנה עמוקה של ארונה ביחס לייעודו של עם ישראל: "וַיֹּאמֶר אֲרֹנָה אֶל הַמֶּלֶךְ ה' אֱ-לֹהֵיךָ יִרְצֶךָ". הוא, ארונה, נותן את חלקו, ובאופן פלאי המקום שהיה ברשותו של מלך משבעת עממים, ומתוך שיתוף והסכמה עמוקה עבר לרשות ישראל, הוא המקום בו יבחר ה' להשרות בו את שכינתו.

סוף דבר - בין ספר שמואל לבין דברי הימים

סיפור הפיכתה של עיר יבוס לבירת ישראל, מסופר שוב בספר דברי הימים. שלד הסיפורים אחד הוא, ולצד זאת קיימים הבדלים משמעותיים בין השניים.

שמואל ב פרק ה	דברי הימים א פרק יא
וַיֵּלֶךְ הַמֶּלֶךְ וְאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַם אֶל הַיְבֹסִי יוֹשֵׁב הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר לְדָוִד לֹא תָבֹא הֵנָּה כִּי אִם הַסִּירְךָ הָעָרִים וְהַפְסָחִים לֵאמֹר לֹא יָבֹא דָוִד הֵנָּה: וַיִּלְכֹּד דָּוִד אֶת מִצְדַּת צִיּוֹן הִיא עִיר דָּוִד: וַיֹּאמֶר דָּוִד בַּיּוֹם הַהוּא כָּל מִכָּה יְבֹסִי בְּרָאשׁוֹנָה יְהִי לְרֹאשׁ וּלְשָׂר הַפְסָחִים וְאֶת הָעָרִים שְׁנָאוּ {שְׁנָאִי} נָפֶשׁ דָּוִד עַל כֵּן יֹאמְרוּ עוֹר וּפֶסֶח לֹא יָבֹא אֶל הַבֵּית: וַיֵּשֶׁב דָּוִד בְּמִצְדָּה וַיִּקְרָא לָהּ עִיר דָּוִד סָבִיב מִן הַמְּלֹא וּבִיתָהּ: וַיֵּלֶךְ דָּוִד הַלּוֹךְ וְגָדוֹל וְה' אֱלֹהֵי צִבְאוֹת עִמּוֹ. ³⁴	וַיֵּלֶךְ דָּוִד וְכָל יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלַם הִיא יְבֹסִי וְשֵׁם הַיְבֹסִי יִשְׁבִּי הָאָרֶץ: וַיֹּאמְרוּ יִשְׁבִּי יְבֹסִי לְדָוִד לֹא תָבֹא הֵנָּה: וַיִּלְכֹּד דָּוִד אֶת מִצְדַּת צִיּוֹן הִיא עִיר דָּוִד: וַיֹּאמֶר דָּוִד כָּל מִכָּה יְבֹסִי בְּרָאשׁוֹנָה יְהִי לְרֹאשׁ וּלְשָׂר: וַיַּעַל בְּרָאשׁוֹנָה יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה וְיְהִי לְרֹאשׁ: וַיֵּשֶׁב דָּוִד בְּמִצְדָּה עַל כֵּן קָרָא לָהּ עִיר דָּוִד: וַיִּבֶן הָעִיר מִסְבִּיב מִן הַמְּלֹא וְעַד הַסְבִּיב יוֹאָב יְחִיָּה אֶת שְׂאֵר הָעִיר: וַיֵּלֶךְ דָּוִד הַלּוֹךְ וְגָדוֹל וְה' צִבְאוֹת עִמּוֹ. ³⁵

שני סיפורים הם, הצופים אל האירוע מנקודות מבט שונות. בשורות הבאות ננסה לזהות את נקודת המבט המשוקעת בכל אחד מהם.

הבדלים:	שמואל	דברי הימים
דוד הולך עם אנשיו ירושלים.	היבוסים מציבים את העיוורים והפיסחים, כתנאי שנועד למנוע את כניסת דוד לעיר	הביטוי הוא "וַיֵּלֶךְ דָּוִד וְכָל יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלַם".
דוד הולך אל היבוס	"וַיֹּאמֶר דָּוִד כָּל מִכָּה יְבֹסִי".	אין ציון להליכת דוד "אל יבוס". תחת זאת הציון הוא לנוכחות היבוסים "וְשֵׁם הַיְבֹסִי...".
היבוסים מציבים את העיוורים והפיסחים, כתנאי שנועד למנוע את כניסת דוד לעיר	לא נזכר תנאי העיוורים והפיסחים וגם לא השלכותיו.	לא נזכר תנאי העיוורים והפיסחים וגם לא השלכותיו.
"וַיֹּאמֶר דָּוִד כָּל מִכָּה יְבֹסִי".	לא נזכר תנאי העיוורים והפיסחים וגם לא השלכותיו.	לא נזכר תנאי העיוורים והפיסחים וגם לא השלכותיו.
לא נזכר מה יעלה בגורלו של האיש אשר יכה את היבוס	לא נזכר מה יעלה בגורלו של האיש אשר יכה את היבוס	"וַיֹּאמֶר דָּוִד כָּל מִכָּה יְבֹסִי בְּרָאשׁוֹנָה יְהִי לְרֹאשׁ וּלְשָׂר".
בנוסף להכאת היבוסים נזכרת הנגיעה בצינור.	לא נזכר תנאי העיוורים והפיסחים וגם לא השלכותיו.	לא נזכר תנאי העיוורים והפיסחים וגם לא השלכותיו.
לא נזכר יואב בהקשר לכיבוש ירושלים.	לא נזכר יואב בהקשר לכיבוש ירושלים.	לא נזכר יואב בהקשר לכיבוש ירושלים.

נפתח בשתי הערות ביחס לפער שבין שני הספרים. ספר דברי הימים נכתב בתחילת בית שני³⁴, ועובדה זו מייצרת פרספקטיבה דרכה משקיף המחבר על המציאות. בשונה מן המספר הנבואי בנביאים ראשונים, הסוקר מקרוב את האירועים מתוך מעורבות מתמדת בנבכי ובנפתולי המציאות, המספר בדברי הימים סוקר את המציאות מרחוק, מנקודת מבט שלאחר מעשה, כללית יותר³⁵. בהקשר זה קיים

³⁴ הגמרא בבבא בתרא י"ד מייחסת את כתיבת הספר אל עזרא הסופר.

³⁵ התימוך להבחנה זו יהיה בפער שיינתן לפער שבין שני התיאורים בפרשייה זו.

עמנום שיטתי למורכבויות אישיות ולהתרחשויות עומק ותהליכים במגרש הלאומי. בהקשר רחב יותר - עולמו הרוחני של מחבר ספר דברי הימים הוא של אדם החי בתקופת בית שני³⁶, ובו המקדש תופש מקום מרכזי³⁷. בהתאם ערך הקדושה הוא מרכזי, ההיבדלות מן הטומאה, ההיבדלות מאומות העולם וכדו'.

פשר לפערים שבין שני הסיפורים

הלשון בספר שמואל היא: "וַיֵּלֶךְ הַמֶּלֶךְ וְאֶנְשֵׁי יְרוּשָׁלַם". עדיין לא כל ישראל הולכים לכבוש את ירושלים, כי אם קבוצה מצומצמת המוגדרת כאנשיו. כאמור, צמצום זה הוא ביטוי לתפישת דוד הממלט בשימוש בכוח במלחמה זו ומצמצם את מעורבות הממלכה. ספר דברי הימים לעומת זאת משקיף על האירוע מנקודת מבט של כחמש מאות שנה לאחר שאירע. מנקודת מבט זו – הנושא אינו המורכבות המדינית והדיאלוג שמנהל דוד עם היבוסים, כי אם סיפור הגבורה שבכיבוש ירושלים. בהתאם הלשון היא: "וַיֵּלֶךְ דָּוִד וְכָל יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלַם", כביטוי לשלימות הכיבוש ולאיותו.

בניגוד לספר שמואל בו נתפש היבוסים כ"יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ", ודבריו נאמרים בלשון יחיד "וַיֵּאמֶר" - כאמירה של עם היבוסים יושב הארץ, בדברי הימים הוא אינו מתואר כעם. תיאורם הוא בלשון רבים: "...וַיֵּשְׁבוּ הַיְּבוּסִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: וַיֵּאמְרוּ יֹשְׁבֵי יְבוּס", והם נתפשים כאוסף יבוסים הגרים בעיר, ולא כישות ריבונית. ספר דברי הימים אינו מתעסק בקושי המוסרי של דוד בכניסתו אל העיר, וממילא אין אזכור לתנאי העיוורים והפיסחים. כאמור – המיקוד בדברי הימים הוא בסיפור הגבורה שבכיבוש ירושלים, ובהתאם נזכרת גבורת יואב, ועובדת היותו לראש ולשר בעקבות גבורה זו. ככלל, יואב נתפש כשר צבא שאינו אמון על המורכבויות והדקויות בהם נתון דוד, ובהקשר זה ספר שמואל בוחר להתעלם מחלקו באירוע זה³⁸. מגמת שתיקה זו מצטרפת למגמת השתיקה ביחס לתיאורי המלחמה, כמו המילים "כל מכה יבוסים" המתארות את הכרזת דוד, ללא תיאור ליישום ההכרזה. מנקודת מבט זו אין חשיבות לשאלה מי הוא שנענה לקריאה ואיזה פרס הוא קיבל.

לסיכום: שני סיפורים הם, ופערים רבים נתונים ביניהם. זיהויה של נקודת מבט בכל אחד מהם, עשוי לתת פשר לפערים אלו, ובהיבט של הפרשייה בספר שמואל, היא מחדדת את עמדת דוד המשתקפת בספר שמואל – סוג של קריאה לשלום לאנשי יבוס, תוך התייחסות אליהם כאל מי שיש להם חלק במה שעומד מעתה להתחולל בעיר זו. בהתאם, כבר בעת כינונה הראשון מכוונת ירושלים אל החזון הגדול – כעיר הקוראת לשלום אל האנושות, ולימים, כעיר שנבנה בה בית מקדש שאינו מצומצם אל ד' אמותיו של העם היושב בציון - "כי ביתי בית תפילה ייקרא לכל העמים".

³⁶ במאמר "למהלך האידאות בישראל" מבחין הרב קוק בין העולם הרוחני של העם בתקופת הבית הראשון לבין עולמו בתקופת בית שני. הראשון מבוסס על הופעת 'האידאה האלוהית' במופע לאומי רחב, והקשר של העם עם אלוהיו מוצא את ביטוי בהשראת שכינה ונבואה. בבית השני לעומת זאת מופיעה 'האידאה הדתית' המכוונת את עולם החכמה, את התורה שבעל פה שהתפתחה עד מאד בתקופה זו, ואת תנועת ההתפרטות והמפגש עם נבכיה השונים של המציאות.

³⁷ בבית שני המקדש משמש כנקודת המוצא, וסביבו נרקמים החיים הלאומיים. בנביאים ראשונים לעומת זאת המקדש נבנה ארבע מאות ושמונים שנה לאחר היציאה ממצרים, בעקבות תהליכי הבשלה מרובים. במובן זה המקדש מהווה תוצאה, לא נקודת מוצא.

³⁸ המחשבות: לאחר הריגת יואב את אבנר: "וַאֲנִי הַיּוֹם רַךְ וּמְשׁוּחַ מֶלֶךְ וְהָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה בְּנֵי צְרוּיָה קִשִּׁים מִמֶּנִּי יִשְׁלַם ה' לַעֲשֵׂה הָרָעָה כְּרָעָתוֹ" (שמואל ב ג, לט) אבישי מבקש להרוג את שמעי המקלל את דוד, ותגובת דוד: "וַיֵּאמֶר דָּוִד מֶה לִּי וְלָכֶם בְּנֵי צְרוּיָה כִּי תִהְיוּ לִי הַיּוֹם לְשֹׁטֵן הַיּוֹם יוֹמָת אִישׁ בְּיִשְׂרָאֵל כִּי הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי הַיּוֹם אֲנִי מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל" (שמואל ב יט, כג). אמנם מדובר כאן על אבישי, אבל דוד קושר את דרכו של אבישי לדרכם של בני צרויה.